

Marja Boršnik

CANKAR Z NOVOSTRUJARSKIM KLUBOM
PRI MLADOSTI*

I

Proti koncu leta 1897 je pričel študent čiste filozofije in nacionalne ekonomije hrvaški kulturni publicist Dušan Plavšić¹ razpošiljati vabila za sodelovanje pri novo zasnovani »reviji za moderno književnost in umetnost« Mladost, ki naj v začetku naslednjega leta dvakrat mesečno začne izhajati na Dunaju. Poleg Plavšića sta prevzela soizdajateljstvo še Guido Jeny² in Vladoje Schmidt-Jugović³.

Med tremi Plavšićevimi pismi Cankarju, ki so se ohranila v naši Narodni in univerzitetni knjižnici (ms 819, št. 1—3), prvo vsebuje naslednje vabilo:

[Kuverta:] Velecijenjenom gospodinu / Ivanu Cankarju / pesniku in pisatelju /u / *Ljubljani (Laibach)* / Krain

[Pošt. pečat:] 22. 11. 97

[Tisk:] »Mladost« / Smotra za modernu književnost i umjetnost

Uprava: Wien, IX., Türkenstrasse 23, II. II. 19

Beč 22/XI. 1897.

Velecijenjeni gospodine!

U zadnje se doba često čula želja od mladjih hrvatskih književnika i stvaralaca lijepe knjige, da bi se u Hrvatskoj izdala smotra, slobodoumna i neovisna književna smotra, koja bi gojila moderne struje književne i svestranu objektivnu umjetničku kritiku. Buduć ni jedan od mladjih hrv. listova nije toj zadaći odgovorio, to se je složilo nekoliko mladih štovalaca lijepe knjige, da u Beču od nove godine izda ovakvu smotru.

Ova polumjesečna smotra »Mladost«, koja će izići u najelegantnijoj opremi, donasat će beletristične originalne radnje i dobre prevode iz svih svjetskih literatura (bit će zastupane od realizma ovamo sve nove i najnovije struje

* Odlomke iz te razprave je avtorica referirala na Cankarjevem simpoziju 7. decembra 1968 v Slovenski matici.

književne), bavit će se objektivnom umjetničkom kritikom u svim granama i filozofijom u najširem smislu. U politiku nikako ne zasjeca.

Za suradništvo pozvani su svi mlađji znameniti hrv. i srpski pisci i spisateljice, te sve najznamenitije ličnosti moderne književnosti evropskih naroda. Tako: Georg Brandes, prof. Masaryk, Vrhlicky, Anton Čehov, Fjodor Sologub, Maurice Maeterlinck, Gyp, Catulle Mendès, Barbey d'Aurevilly, Gabriele D'Annunzio i.t.d. Od Slovenaca zastupani su gg. Fran Govékar, A. Aškerc, gospođ Franjica Vovk, prof. M. Murko, Fr. Vidic in mn. dr.

Znajući, da se i Vi, velecijenjeni gospodine bavite oko moderne slovenske književnosti, slobodan sam da i Vas zamolim, da naš pothvat poduprete djelima Vašega pera i da postanete našim suradnikom. Buduć nas ne vode nego ciljevi umjetnički i znanstveni, buduć smo posve bez pretsuda, te našim suradnicima ostavljamo svaku slobodu (osim natražnjaštva), a želeći našim pothvatom u jednu ruku da unapredimo našu književnost, u drugu ruku, da našu publiku upoznamo stečevinama moderne književnosti ostalih evropskih naroda, napose pako Slovenske, nadamo se, da nam molbu našu nećete odbiti. Ako li pako pristanete uz nas, to Vas molimo, da nas doskora blagohotno izvolite počastiti i kojim radom Vašega pera, ne bi li što skorije mogli našu smotru okititi kojim Vašim prilgom.

Moleći Vas najljudnije za odgovor, molimo Vas, da nam odmah dojavite i eventualne zahtjeve glede honorara, jer mi u našem listu odštampane radnje nagradjujemo.

Sa osobitim štovanjem u ime uredništva »Mladosti«

Duš. Plavšić

Od drugih vabil slovenskim književnikom se je ohranilo Plavšićevo vabilo Franu Ellerju z dne 24. XI. 1897, ki je s skoraj isto vsebino nekoliko bolj stilizirano (NUK ms 701, št. 27). Podobna vabila jih je prejelo med Slovenci še več, zlasti iz kroga »novostrujarjev« ali njihovih simpatizerjev.⁴ — Da Plavšić Cankarju med Slovenci na prvem mestu omenja Govékarja, je razumljivo, saj je bil prav Govékar v tistem času med nami najbolj znan kot prvoborec »mladih« in se je sam imenoval zastopnika slovenske moderne.

Iz naslednjega pisma je razvidno, da je bil Govékar k Mladosti povabljen med prvimi in da je prav on pritegnil tudi Cankarja:

[Tisk:] Uredništvo »Slovenskega Naroda«.

Ljubljana, dne 20. nov. 98.⁵

Slavno uredništvo!

Vaše preljubeznivo vabilo me je prav prijetno iznenadilo. Hyala Vam lepa za zaupanje in za čast, katero ste mi izkazali, povabivši me v kolo toli dičnih in slavni sotrudnikov svojega lista!

Ideja »mladosti« — modernosti — krepke individualnosti — neomejene umetniške svobodomiselnosti prodira tudi mej Slovenci, žal, da samo počasi! Tudi naša literatura mora nositi dve težki verigi: klerikalizem nižjega naroda in filistroznost apatične inteligence, prenasličene s hinavsko pruderijo in lažnjivo moralno.

Za moderne ideje je naša stara, sedaj vladajoča slovenska generacija nedovzetna, ne dvomim pa, da pridobimo za svoja načela umetnosti slovensko mladino. Seveda treba bo še mnogo delati, kajti klerikalizem tiči tudi naši mladini v krvi!

Rad stopam torej v krog Vaših sotrudnikov ter Vam obljubljam po svojih močeh — in svojem času! — biti na uslugo. »Mladost« itak ne bo menda prinašala dolgih romanov, nego le dobre, kratke črtice. In take Vam pošljem pri prvi priliki.

Izvolite me upisati mej svoje naročnike! —

Da ste povabili g. Aškerca in dr. Murka, ste storili prav. Toda g. Gregorčič — sicer dober lirik — in gdč. Márica — sicer talentirana novelistinja — nimata srca niti razuma za *modernost*. Oba sta starokopitna filistra, dasi velezaslužna literata...

Dovoljujem si pa svetovati slavnemu uredništvu, da povabi slovenskega »dekadenta«, jako duhovitega *pesnika* in *pisatelja* g. *Ivana Cankarja* v Ljubljani, — dalje izvrstnega *kritika* g. Fr. *Vidica* na Dunaju, Lange Gasse 4. II. — Izmej pisateljic pa gdč. Franjico *Vovk*, učiteljico na *Bledu* (Kranjsko).

Imenovani gospodje in gdč. so najbolj poklicani sotrudniki za Vašo »Mladost«. —

Z velespoštovanjem
vdani

Fran Govékar
pisatelj in urednik.

Govékar ni slutil, da je bil med prvimi povabljeneci Josip Stare, poleg Mencingerja in Trdine eden naših najstarejših tedaj še živečih pomembnejših pripovednikov. Ker je služboval v Zagrebu in vzdrževal kulturne stike med Hrvati in Slovenci, je urednik najlaže zvedel zanj. Vendar se je ta pionir slovenskega deskriptivnega realizma sodelovanju odrekel.⁶ Tudi Simon Gregorčič, ki se nad njim Govékar zavoljo njegove nemodernosti vznemirja, v reviji ni spregovoril. Molčal je — vsaj imenoma — tudi slavist Matija Murko, čeprav je bil mladim naklonjen in so ga ti želeli vabiti v svoj klub.⁷ Urednica Slovenke Márica Nadliškova novostrujarjem vsaj sprva ni bila naklonjena, vendar se je vabilu odzvala⁸ in Mladosti poslala neko malenkost.⁹

Da tu naš največji živeči klasičnorealistični pripovednik Ivan Tavčar ni našel prostora, je razumljivo: z novostrujarji je bil v laseh in je

v tem času tudi domači javnosti lastno literarno ime umaknil. — Vljudo no pa se je odzval vabilu tedanji naš osrednji klasičnorealistični pesnik Anton Aškerc, ki se je sodelovanja zavoljo zaposlenosti sicer branil,¹⁰ kasneje pa le prispeval dve pesmi, hoteč dohiteti mladi razvoj.

Govékar, ki mu je šlo za to, da združi svoje somišljenike in soborce v skupno glasilo vsaj med Hrvati, si je prizadeval, da poleg naklonjenega Aškercu za sodelovanje pri Mladosti pridobi tudi svoj ožji literarni krog. Zato se je poleg Cankarja in Franice Vovkove, kasnejše Vide Jerajeve, ki je z njim svoj čas že sodelovala pri novostrujarski Vesni¹¹ in se je v tem času pod Aškerčevim mentorstvom pričejala uveljavljati v Zvonu, potrudil zdaj tudi za svojega najbližjega prijatelja Frana Vidica. Dunajski slovenistični doktorand Vidic je stal takrat Govékarjevemu novostrujarskemu boju tesno ob strani, ker pa je še prebival v prestolnici, se je tudi s Plavšičem lahko osebno zblížal in prevzel posredništvo med Slovenci in Mladostjo. To mu ni bilo težko, saj so bili deloma že omenjeni naši dunajski visokošolci še zmeraj rahlo povezani v skupen klub. Kakor sledi iz naslednjega pisma, je ta začasni urednik slovenskega gradiva kot prvega med njimi priporočil Otona Župančiča-Nikolajeva:

Na Dunaju, dne 6. XII. 97./97.

Velecenjeni gospod Plavšič!

V prilogi Vam pošiljam tri sonete mladega slovenskega pesnika A. Nikolajeva iz šole Aškerčeve. Meni se zde soneti krasni in upam, da bodo tudi Vam ugajali. Zlasti fino je izražena ironija o pobožnem ljudstvu in markantna je tudi pointa na koncu tretjega komada.

Ako sonete sprejmete, jih morda priobčite že v *prvi* številki, ker bi bila na ta način moja hvala mladim slov. pesnikom z dejanjem podprta. Blagovolite mi sporočiti svoje mnenje o poslanem.

Ali Vam moj spis ugaja?

Z odličnim spoštovanjem

Vam vdani

Fr. Vidic

Ti Župančičevi *Velikonočni soneti* pa so se pojavili šele v drugi številki revije in je morda tu vzrok, da Vidic naših mladih pesnikov v prvi številki, datirani s 1. januarjem 1898, kjer stoji na vidnem mestu njegova razprava *O novejši slovenski literaturi*, ni nič pohvalil. Lahko pa da se je takšni kočljivi javni pohvali izognil, ko se je pričel pripravljati na bodoči pedagoški poklic v domovini.

Cankar je Plavšiču — če smemo verjeti dataciji 2. številke — lahko odgovoril šele naslednji dan po izidu Župančičevega cikla.

Blagorodni gosp. redaktêr!

Nenavadno me je razveselil poziv »Mladosti«; prejel sem ga že pred davnim, toda vsled svojih zamotanih razmer in pa vsled tega, ker sem Vam hotel takoj kaj doposlati, nisem Vam odgovoril doslej.

Vresničili ste idejo, o kateri sem sanjal časih kakor o prekrasni stvari, ki pa ne more postati dejstvo.

Z Govékarjem, Župančičem in Vidicem smo vzdihovali že lani po moderni jugoslovanski reviji, a nihè si ni mogel misliti, da jo dobimo že v takó kratkem času. In potreba je bila krvava, zakaj stanje v naši literaturi je postajalo dan za dnem neznosnejše. Živeli smo v kotu, za zidom, kamor ne pride nikdar najmanjši veter, niti en sam svetlejši žarek. Vse slovstvo je vzelo v zakup par starihavih profesorjev, oboroženih z gnjilimi estetikami. In če je hotel človek spregovoriti kako svobodno besedo, moral jim jo je za hrbtom vtiho-tapiti v kakšen nedolžen feljton, — moral je namigavati oprezno in zakrito, kakor v Rusih o Nikolajevi dobi. Prašajte Govekarja, kakó mu je oskubel prof. Bežek, — in to je jeden najtolerantnejših! — njegov izborni roman »V krvi«! Ali kakó ostrižena je prišla iz urednikovih rok pred letom moja studija o Aškercu! Časih sem pisal v »Narod« kakšen feljton o kritiki in estetiki, — a na svoje veliko začudenje sem ga spoznal natisnena skoro samó še po podpisu; kar sem hotel povedati razbral bi težko najbistroumnejši čitatelj. — Ali ženijalni lirik Dragotin Kette (Milhajlov — Zvonoslav — Zor, — v »Lj. zvonu«)! Bal se je prijeti »Zvon« v roko, da bi ne videl svojih pesmij, — obritih in s kapuco zagrnjenih! — Lani v jeseni¹⁴ sem poslal »Zvonu« nekaj romanc pod naslovom »Dunajski večeri«. — »Pesmi so ženijalne, — toda ne morem! Ne smem! Ljudjé bi me kamenjali; — to še ni za nas! To je za Nemce, za Francoze!« — Takó smo pisali! Zató lahko razumete moje veliko veselje. Kar je v Ljubljani mladega in talentiranega, vse je vzradoščeno nad »Mladostjo« in jaz sem prepričan, da bo uspevala. —

Tu Vam pošiljam dvoje kratkih novelic. Pri nas bi ju deli v rubriko: »dekadence in blaznost«, — medtem ko je njuna po[e]zija v resnici takó naravna in nedolžna, da se ne more noben pameten človek vznemirjati nad njó.

Prosim Vas, blagovolite mi odgovoriti vsaj *do četrta, t. j. do 20. t. m.*, zakaj takrat odhajam z Vrhnike, — ne vem pa še natanko, kam. Kar se tiče honorarja, prosim Vas ob enem, pošljite mi 30—35 fl., — ali običajno naravno »Mladosti« za obé novelici, — že vnaprej, četudi to morda ni navadno; razmere zahtevajo, da Vas prosim te usluge. Nadejam se odgovora *do srede ali najpozneje do četrta*, — in upam, da bote dotlej prečitali mojo pošiljatev. —

Dragotin Kette, naš najboljši lirik, mi je pisal, — a ne omeni nič »Mladosti«. On je ženijalen pesnik, in dobro bi bilo, da ga pridobite sotrudnikom.

(Njegov naslov: Dragotin Kette, — Kranjsko; *Novo mesto (pri Štamcarju)*. Župančič mi je sporočil, da izidejo njegove /»Mo/pesmi v 2. št. Čestitati je njemu in »Mladosti«.../

Najodličnejšim spoštovanjem

Vrhnika, 16. I. 98.

Ivan Cankar

Vrhnika (pri Ljubljani.) / *Kranjsko*.

Novo revijo sprejema Cankar navdušeno kakor Govékar, Župančič in Eller.¹² Vsi so prepričani, kako je mladi generaciji potrebna. Saj vsi pogrešajo domačega glasila, kjer bi mogli svobodno govoriti. Zlasti Cankar, ki se je čutil povsem odrinjenega od Ljubljanskega zvona, to pa tem huje, ker je bil vanj tako zgodaj in s tolikšnim pričakovanjem prodril.

II

Ko se je bil Cankar (Trošan) leta 1893 pod urednikom Funtkom z dvema pesmima prvič pojavil v našem osrednjem časopisu Ljubljanski zvon, se je lahkó ponašal, da je poleg tri leta starejšega Engelberta Gangla semkaj prodril med prvimi od svoje generacije. Ko sta se mu naslednje leto med pesniki poleg Gangla, ki ga tu ne bom več upoštevala, ker ne spada v njegov ožji krog, pridružila še Ivan Škrjanec (J. Š.), r. 1874, in Fran Eller (Occultus [?]), r. 1875, je Cankar med svojo generacijo spet prvačil, saj je bil s satiro *Morala* sprejet med Zvonove pripovednike. Leto 1895, kot vemo, je mejnik, ko z novim urednikom Bežkom prodre v Ljubljanski zvon Govékarjeva »nova struja« in iz njega prežene naše osrednje pripovednike. Če pa si ta »prodor« le površno ogledamo, opazimo, da poleg pesnikov, omenjenih že v prejšnjem letu, ne najdemo nobenega novega imena Govékarjevih pristašev, če izvzamemo Frana Ksavera Meška, r. 1874, ki se je bil Govékarjevemu krogu sicer pridružil že v Vesni, kasneje kot pripovednik pa tudi njegovemu stilu, v novostrujarskem boju pa prav tako kakor kasnejši naturalistični dramatik Gangl ni sodeloval. Med pripovedniki pa prav v tem letu vzbudita osrednjo pozornost Fran Govékar (r. 1871) in Rado Murnik (r. 1870), in prav ta pojav sproži bolj ali manj umetno napihnjen boj proti starejšim generacijam za uveljavitev »nove struje«. O tem boju, ki se ga Murnik aktivno ni udeleževal, prednjačil pa je v njem Govékar,¹³ je bilo v naši literarni zgodovini že veliko povedanega in se vanj ne utegnemo spu-

ščati kaj več, kot nam to dovoljuje obravnavana téma. Posebej pa je treba v zvezi s tem letnikom Zvona upoštevati Govékarjevo vest »Česka moderna« v decembrskem Listku, kjer avtor opozarja na poziv oziroma program čeških modernistov, ki da je »sploh prezanimiv, zajedno pa resnega premišljevanja vreden«:

»Velika nezadovoljnost z vladajočimi razmerami v češki literaturi in politiki je združila v jedno falango dvanajststoročno najboljših pisateljev mlade češke slovstvene generacije..., zastopnike moderne kritike in nekatere reprezentante tako zvane rejalistične šole prof. Masaryka. Manifest razklada program 'česke moderne' i na političnem, na socijalnem, i na slovstvenem polju. Glede slovstva naj navedemo sledeča, tudi za Slovence potrebna načela: 'V kritiki zahtevamo ... lastno prepričanje, prostost besede, brezobzirnost. ... Mi zahtevamo individualnost ... i v kritiki, i v umetnosti. Umetnikov hočemo, ... ne eklektikov in diletantov. ... Dandanes, ko se je zatekla estetika v učne knjige za srednje šole, ko pada vse staro v prah in se poraja nov svet, zahtevamo od umetnika: *Bodi sam svoj, bodi ti sam!* Mi ne naglašamo narodne barve nikjer: *bodi le ti sam* in — naš boš. — Mi ne poznamo nikakeršnih nacionalnih zemljevidov. Mi iščemo le umetnost, ki ne streže samo razkošju in izpreminjajočim se muham literarne mode... *Mi hočemo resnico v umetnosti, a ne tiste, ki fotografuje le zunanje stvari, ampak tisto, ki kaže pošteno tudi notranjo istino, kateri jedina jedincata norma je pisatelj — individij.*«

Govékar se ni utegnil ustavljati ob masarykovski globini tega programa, saj mu je služil kot sredstvo za boj. Očitno pa mu je dal tudi pobudo za tesnejšo organizacijo somišljenikov. Po vsej verjetnosti je tu zarodek »kluba realistov«, po domače »klobasarskega kluba«, ki se je naslednjo jesen ob veliki Govékarjevi vnemi, da združi naše visokošolske novostrujarske pisatelje v duhu podobne »slovenske moderne«, objavil na Dunaju.

Decembrska številka Ljubljanskega zvona 1896 poroča o tem naslednje:

»Dunajski sotrudniki 'Ljubljanskega zvona', ki hote z berili, ocenami in razgovori pospeševati v slovenskem slovstvu tudi moderne struje ter gojiti med seboj pravo razumevanje mednarodne lepe umetnosti, so si ustanovili svoj klub.«

Nato našteva — večinoma s psevdonimi in z začetnicami imen — naslednje člane: Oton Župančič, Anton Majaron, Fran Eller, Ferdo Jančar, Fran Goestl, Fran Govékar, Ivan Cankar, Ivan Škrjanec in Fran Vidic ter zaključuje:

»Novega kluba se prav iz srca veselimo ter se za 'Lj. Zvon' od njega obilo nadejamo.«

Avtor te vesti je očitno Bežek, ki je že poprej pisal Govékarju: »Zvon' je vaš, samó če hočete.« Ta citat obširneje navaja Cankar 23. novembra 1896 bratu Karlu v pismu, kjer mu pošilja tudi fotografijo članov kluba iz tega časa,¹³ ki jih takole označuje: »Goestl s svojimi velikanskimi, suhimi nogami, poleg malega, grbastega, bolehnega Jančarja, — filisterski Vidic (grozno priden človek; zmirom študira slovensko jezikoslovje in literaturo), — bedasti Škrjanec, patetični Majaron, zabavljivi in ponosni Govekar, pohlevni Župančič, plemeniti Eller, ki pravi, da je realist, a je največji idealist med nami — in domišljjavi Cankar, ki snuje vse mogoče velike stvari, a še zmirom ne napravi ničesar — —« (CP I. 31.)

V tem letu je sprejel Bežek v svoje glasilo vse navedene člane, razen Škrjanca in Majarona, na platnicah celo ponatis Jančarjeve (Faustus) novostrujarske polemike. Med pesniki se torej poleg Cankarja in Ellerja pojavita Župančič in Kette, ki ga klubovci do neke mere štejejo medse, čeprav tlačani še v novomeških srednješolskih klopeh. Med člankarji dobita vidno mesto Goestl in Vidic. Najvidneje, naravnost bobneče pa se uveljavi Govékar z avantgardnim romanom *V krvi*. V tem letu je torej zavzela »nova struja« s skoraj polno soudeležbo dunajskih klubovcev v našem osrednjem glasilu osrednje mesto, čeprav ni bila polnomočno zastopana. Vendar ji je navedena gorenja vest obljubljala v naslednjem letniku poln razmah.

Cankar je bil kot pesnik (6 pesmi) v razmerju z Župančičem (1) in Kettejem (6) dobro zastopan, med pisatelje pa razen z navedeno satiro še zmeraj ni prodril.

Klubovih sestankov se je vneto udeleževal in si kmalu priboril ime tudi kot javen Govékarjev soborec. Govékar se je strinjal z njegovim estetskim programom in ugotavljal, da so njegove zafrkacije na sentimentalce čisto po njegovem okusu (Vasičevi 4. X. 1896, NUK ms. 1011 III/št. 10). Značilno za njun takratni medsebojni odnos pa tudi za odnos do liberalističnega visokošolskega društva Slovenije je tole Govékarjevo poročilo nevesti:

»Cankar se je tukaj prvi večer sprl z vsemi Slovenijani, ker jim je — povedal preveč naglas resnico: da so sami krokarji in igralci, ne brigajoči se niti za literaturo niti za umetnost. Oražen ga je vsled tega mej občnim (!) odobravanjem opsoval z ‚osli‘ in — ‚smrkovci‘! — — Cankar je tudi zinil, da sem jaz ‚prvi socij. dem. pisatelj in najboljši sloven. novelist — . . . Dobro, da mene pri tistem škandalu ni bilo! — . . . Mene pa zopet silno vabijo v ‚Slovenijo‘, da bi jim ustanovil — liter. klub, ki je mrtev, odkar sva izstopila z Vidicem iz

društva: 2 leti. Nu, jaz ustanovim literar. klub resničnih pisateljev, a izven ‚Slovenije‘. Imeli bomo, nekateri izbranci in somišljeniki, v posebni sobici pri ‚Edru‘ vsak teden pri klobasah — svoje zabavne, neprisiljene večere. —« (Vašičevi 17. X. 1896, tam, št. 12).

Zlasti je Cankar Govékarjev boj podprl z bojevitim prvim delom družbenorealistične študije o Aškerčevih pesmih, ki je prav takrat (1. oktobra) izšel v Ljubljanskem zvonu. Vendar je znano, da mu drugi del te študije že ni šel več rad izpod rok. V mrzličnem požiranju vsega modernega, kar se je njemu in Župančiču dan za dnem odkrivalo na Dunaju, sta prijatelja kaj kmalu prehitela vse ostale klubovce in polagoma dognala, da je naturalizem, ki se novostrujarji zanj v jedru bore, v evropskem merilu že premagano stališče. Vendar je vsaj Cankarju — za tihega Župančiča ne vemo tako natančno — srboriti Govékar ostal vzor vse do konca 1896, do svojega stalnega odhoda v Ljubljano.

To pa Cankarja seve ni motilo, da bi se ne hotel spustiti v pisatelj-sko tekmo z njim. Na Bežkovo vabilo je začel od 20. novembra pripravljati za Zvon uvodno povest *Izobčenke*, ki naj bi Govékarjev razburljivi roman *V krvi* po modernosti in pohujšljivosti še prekosila. Dela se je lotil vesel, da mu urednik toliko zaupa, in v pričakovanju honorarja, ki mu bo pomagal preko denarnih zadreg. To naj bi ne bil strujen roman z logičnim zapletom in razpletom, marveč povezava samostojnih zgodb, katerih prvo *V kavarni* je avtor poslal že proti koncu 1896 uredniku. (CP I. 24, 27, 29 idr.)

Klub je to delo z zanimanjem spremljal. X (Župančič?) pripominja, da mu je naslov všeč, dvomi pa v izid: »Cankar piše uvodno povest v Lj. Zv. če mu jo /!/ ne bodo ovrgli. ‚Izobčenke‘ v ‚fin de siecle‘. Ni imeniten naslov?« (Klubovci Ellerju [27.XI. 1896], tam, št. 6.) — Govékar je kritičen: »Cankar je srečno napisal 21 kvart. listov uvodne povesti ‚Zvona‘: Izobčenke. I. V kavarni. — Prav imenitno, čisto à la Raskolnikov, precej ‚blata‘ in — malo dolgčas! — To bo znova hrup! —« (Ellerju 11. XII. 1896, tam, št. 8.) — Vidic pa že sluti in obžaluje poraz: »Cankarjeva povest baje ne bo na uvodnem mestu; škoda!« (Ellerju 21. XII. 1896, tam, št. 50.)

Bežek je povest zavrnil. Pričel pa je hkrati zavračati tudi vse nadaljno Cankarjevo delo s pesniškim ciklom *Dunajski večeri* na čelu. Postal pa je previden tudi pred ostalim klubom in je celo pohlevnega Ellerja pričel odklanjati.

Tako je bil Ljubljanski zvon 1897 oskubljen številne poezije in vse leposlovne proze klubovcev. Kljub šestim Kettejevim pesmim, trem Župančičevim in šestim pesmim nanovo pojavljajočega se Murna, ki h klubu ni spadal, pomeni v primeri s prejšnjim letnikom dokajšno osiromašitev, ki je ne morejo izgladiti ne klubovski člankarji Govékar, Vidic in Goestl ne klasičnorealistični pristaš klubovcev Aškerc s svojim že usihajočim pesniškim oblikovanjem.

Kot urednik pesniškega dela tega časopisa in kot kritik Aškerc vsekok izraža naklonjenost »mladim«, a se zdi, kot da je brez moči spričo Bežkovega »diktatorstva«. Kakšno je to »diktatorstvo«, ponazarja medsebojna klubovska korespondenca. Zlasti je to razvidno iz dopisov med Ellerjem in Vidicem, ki mu na primer piše: »Aškerc Te je jako hvalil in dejal, da je Bežku izrečno povedal, naj priobči Tvoje pesmi, ker so dobre! Kriv je torej le Bežek!« (18. VIII. 1897, tam, št. 37.) Bežek pa je z Ellerjem in s temi pesmimi ravnal precej podobno kakor maček z mišjo, ki pohlevno žrtev nenehno muči z upanjem na srečno rešitev, dokler je ne uniči. Navsezadnje dobrodušni pesnik ni mogel drugega ko resignirano zaključiti: »Sploh me je čudno vedenje Bežkovo napram meni jako neprijetno dirnilo. Ničesar bolj ne sovražim, nego — *neodkritosrčnost*.« (Vidicu 18. XI. 1897, NUK ms 812, št. 3/24).

Čeprav se pričinja po Govékarjevem odhodu z Dunaja ta klub polagoma rahljati, se vsaj starejši, Govékarju sorodnejši del te generacije še precej časa drži skupaj kot novostrujarska skupina, ki čuti za dolžnost, da drug drugega pri delu moralno podpira, spodbuja ter nadaljuje s starim bojem.

Ta boj pa postaja v letu 1897 čedalje bolj nenapet, ne le, ker se je bil Govékar z januarjem prisiljen vdinjati dotlej napadanim liberalcem, marveč tudi zavoljo preživelosti načel, ki jim je ta novostrujarski boj služil. Čeprav je vsaj medseboj prav rad ponavljal svojo revolucionarnost, se je glede radikalnosti in globine čedalje manj mogel primerjati s tisto znanstveno in etično solidno skupino čeških radikalnih realistov, ki bi naj jim, kot je bilo že deloma navedeno, služila za vzor.

Hkrati pa je findesièclovski čas pričel razjedati klasični realizem ne le odzunaj, marveč tudi navznotraj. Čeprav je Govékar v navedenem poročilu o čeških realističnem boju za notranjo resnico posebej poudaril, za kakršnokoli ponotranjenost sam ni bil dovzeten in je vsakršno psihologiziranje zavračal. Če Dostojevskemu ni bil kos, kar^o je sam priznal (Cankarju 10. II. 1897, NUK ms. 819, št. 6), kako naj šele razume in

odobrava dekadenco, ki je etičnost namenoma, hote zavračala vsaj toliko, kolikor se je držal obrabljen kodeks družbene morale. Ker je vero starega klasičnorealističnega sveta porušila, nove pa ni mogla zgraditi, se je razmajala v jedru in razen anarhične svobode in lepote zaradi lepote (*l'art pour l'art*) ni občutila nobenih vrednot. Brezjedrnost pa je terjala tudi razpustitev forme in hkrati s tem čim svobodnejši verz.

Hlastno požiranje najmodernejše dunajske in preko nje evropske literature je tedanjega Cankarja pa tudi Župančiča nujno moralo pognati v dekadenco. Saj so že domače osebnosti pa tudi družbenopolitične razmere zrahljale njuno notranjo trdnost, k čemur je še bistveno pripomogel novostrujarski boj. Cankar, ki je bil v tem boju bolj ali manj aktivno soudeležen in ga je k temu tudi Govékar nenehno spodbujal, hkrati pa že po svoji naturi in vplivu okolja nagnjen k boemstvu, se je tudi dekadence bolj bučno oprijel kot pa tihi, navidez pohlevni Župančič, ki je ostajal »za bregom«.

Čeprav se je Cankar, kot smo videli, preusmerjal v dekadenco že proti koncu 1896 v *Izobčenkah*, jo je kot moderno novost napovedal šele v začetku 1897, ko je to snov prelival v verze. Zanimivo je, da pri tem naziva dekadenco ne uporablja in da to novost celo veže z Aškercem in s Kettejem: »Helena' je bila morda originalna, ali moderna ni bila. — Moderna sta zdaj v nas samo Aškerc in Kette, katerima se mislim pridružiti jaz v vsi ponižnosti, kadar pošljem v 'Zvon' 'Dunajske večere'« (Govékarju 25. I. 1897.)

Dunajski klubovci so čez teden dni za ta ciklus že vedeli, vsaj Vidic poroča o njem Ellerju: »Cankar je poslal romanco 'Sulamit', sedaj pa klamfa cel ciklus 'ciparskih pesmij' z naslovom 'Dunajski večeri'. Morda že prihodnjič kaj čita. Sicer pa je z njim grozovit križ, ker že par mesecev nima nič denarja! —« (1. II. 1897, tam, št. 52.) In res ga je imel priložnost spoznati že pred 4. III. 1897, ko se nad njim navdušuje istemu odsotnemu prijatelju: »Po dolgem zastanku oživel se je danes zopet naš klub, ki je bil zato tem sijajnejši. Čital nam je Cankar krasen ciklus 'Dunajski večeri', ki je zlasti mene silno navdušil. (Tam, št. 53).

Manj navdušeno je sodil o teh pesmih Kette (Cankarju 7. III. 1897), odločno pa sta jih poleg drugega zavračala Govékar in Bežek: »Cankarjevi 'večeri' so genijalni, a — za nas niso, ker so — pretrivijalni.« (Govékar Vidicu 6. III. 1897, NUK ms. 954, št. 40.) »Cankar se mi zdi še bolj konfuzen in pretiran kakor je bil prej. Sedaj mu mešajo deka-

denti glavo, da pisari na pol blazne stvari. Pretirance brez mere! Seveda, mi drugi smo filistri. — / Bežek, ki mu je plačal že 60 gld. na račun, mi je tožil, da niti ‚V kavarni‘, niti ‚Vinjete‘, niti ‚Dunajski večeri‘ niso porabni za ‚Zvon‘. To vse je ali sila ekscentrično, ali nerazumljivo, ali pa — trivijalno. Mož si ne vé pomagati sedaj! Morda radi plačila vendar kaj objavi — seveda obrito in ostriženo, da bo C. kar divjal! — / C. se ne more umisliti, da pri nas navzlic vsemu vendar ne gre *ose!* Meni se zdi sploh ta vsa dekadentska smer še toli nejasna in konfuzna, še toli neprebavljiva in neumerjena, da se kar čudim, kako se more resen človek navduševati za njo. Saj se še celó Francozi in Nemci smejejo tem baroknim prismodarijam! —

Bahrov prvi in drugi del knjige »o moderni« bere Govékar pazljivo, zato ne reče, »da dekadenca nima *ničesar* dobrega. Ne, celó marsikaj novega in krasnega ima, toda — večinoma je taka, da se zdravemu in pametnemu človeku mora kmalu pristuditi. Le ostanimo pri *čistem* in *resnem* realizmu...«. Tudi ta »se da pisati z najfinejšimi barvami in z najrafiniranejšimi toni — a dekadentskih donkišotijad ni treba. Daudet, Zola, Bourget, Hermant, Sudermann i. dr. imajo *vsaj* toliko ukusa in talenta kakor Cankar, pa vendar se jim zdi dekadenca hrana za preobjedence s pokvarjenim živčevjem in s permanentnim želodčnim katarom. / To vse vé dobro C., a mika ga le — novost, kurioznost, s katero hoče brilirati — *prvi*. To je ves vzrok! Nu, doslej še ni dokazal, da bi bila njegova novost kaj prida! — / Se bo že uletel! — ali pa — utihnil. —« (Vidicu, 28. III. 1897, tam, št. 42.)

Tudi iz nadaljnjih pisem Cankarju naklonjenemu Vidicu je razvidno, da neodločni Zvonov urednik ogorčenega Cankarja ni odklanjal brez Govékarjeve opore, čeprav se tá 26. maja otresa odgovornosti za Bežkovo odlaganje Cankarjevih kakor tudi Kettejevih pesmi, češ da se je prav on že večkrat za oba pri Zvonovem uredništvu potegnil (tam, št. 51).

Že v istem mescu je prepričan, da prihodnje leto itak on prevzame Zvonovo uredništvo, zato se čuti vse bolj suverenega nad Bežkom, ki »ni bil nikoli samostojen, nego je le vlekel na ušesa!« (Vidicu 16. V. 1897, tam, št. 47.) — Ko jeseni začuti, da se mu uredniški stolček maje, ker se ga Bežek sam preveč oklepa, ga prične pomilovati z omalovaževalno ironijo (Ellerju 6. X. 1897, tam, št. 14), dokler končno z diplomatskično resignacijo ne pribije: »Z ‚Zvonovim‘ uredništvom ne bo nič. Puliti se nočem z Bežkom, ki bi postal gotovo moj sovražnik.« (Vidicu, [10. XI. 1897], tam, št. 79.)

V podobni navidezni slogi ostaja tudi s Cankarjem, tako da sprejema preko leta 1897 v svojo uredniško rubriko Slovenskega naroda njegove »vinjete«, med njimi tudi tiste prve, ki mu jih je bil Cankar poslal že v januarju, a jih je odstopil Bežku za Zvon, ta pa zavrnil. Značilno pa je, da dan po objavi druge od teh štirih vinjet (Ada, SN 18. VI. 1897), ki so mu bile svojčas še »prav zelo všeč«, le da je v njih Cankarju očital prehudo črnogledost in duševno razbitost ([7. II. 1897], tam, št. 5). Vidicu to skupino lakonično izniči, kot se pobije ostuden mrčes: »Ali si čital Cankarjeve vinjete, — Brr...!« (19. VI. 1897, tam, št. 59.)

Tudi Bežek primerja skoraj istočasno v pismu Cankarju (8. VI., CP I. 33) njegovo tedanje pisanje z »divjačino, ki že nekoliko — smrdi«, ob koncu, ko ga je že zavrgel, pa ga ironično spodbuja: »Ob enem se boste lahko ponašali, da ste uvedli v Slovencih — dekadenco!«

V letu 1897 je imel Cankar težke dni. Brez denarja se ni mogel vrniti na Dunaj in veljal je za zgubljenega študenta. Sotrudništvo pri Zvonu, ki je na njem gradil zlate oblake, mu je za vse leto padlo v vodo. — Pet dni pred smrtjo njegove matere je Slovenski narod prinesel njegovo grenko satiro *13. septembra zvečer*, kjer ironizira spričo naših literarnih veličin, ki med njimi ne manjka elegantnega, elastičnega »revolucionarja« Govekarja, v osebi klavrnega poeta Petra Popa lastno smešno, nepomembno nepotrebno. Tu si privošči tudi svoje brezplodno hrepenenje po objavah v Zvonu: »Ah, samo ena sama, kratka pesmica, samo dve majhni drobni kitici, četudi globoko doli pod kakšno zgodovinsko razpravo!... V sanjah je gledal svojo balado ‚Boštjanček pijanček‘ na prvi ‚Zvonovi‘ strani... novela, uvoden roman, tragedija, zbrane pesmi...« — Kot da slutiti, je s tem zadel vso resnico, tudi bodočo: urednik Bežek namreč v tem letniku ni zavrnil le njegovega uvodnega »romana«, pesmi in »novel«, marveč tudi prvo dramo *Romantične duše*, ki je bila komaj pred dobrim tednom zaključena. — Cankar pa mu tega ni toliko zameril, da bi mu vsaj do 5. oktobra ne posređoval še preseñetljivo svetle novele *Kako je gospod adjunkt rešil svojo čast*, ki se po svojem živem, pristrčnem orisu prirodnega dekletca razločuje od vinjet kakor sončen žarek od turobnega mraka. Toda Bežek se je izmikal, izgovarjajoč se s pomanjkanjem prostora (CP I. 37), in tudi tej vse drugo prej ko dekadentni umetnici ne v novembrski ne v decembrski številki ni dal v javnosti zadihati, marveč jo je proti obljudi »*da pride takoj v 1. šteñ. prih. leta na vrsto*« (prav tam), objavil šele februarja 1898. Saj je dal prednost raznim člankarjem in pripovednikom kakor

Ivanu Steklasi (Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev), Rajku Perušku (Mara Rendiča), Josipu C. Oblaku (Idrijski rudnik), Josipu Kostanjevcu (Ženitna ponudba), Ivanu Puclju, Jerneju Andrejki in še kateremu povprečnežu, ki se mu je zdel pomembnejši od — Cankarja!

III

Cankar je imel torej dovolj razlogov, da se je nove revije razveselil. Dovolj razlogov za to pa so imeli tudi drugi, manj prizadeti novostrujarski klubovci, ki jim oportunistični Bežek v Ljubljanskem zvonu ni tako na široko odprl vrat, kot jim je bil obljubljal. Zato so se prav ti z vso vnemo oklenili Mladosti. In vse je kazalo, da bo prav ta časopis, ki je hotel v novem duhu zajeti hrvaško, slovensko in srbsko svobodoumno mladino, hkrati združil tudi najmočnejše sile kluba, ki se je že leto dni čedalje bolj razkrajal.

Iz uvodoma navedenega prvega Plavšičevega pisma Cankarju, iz kasnejših javnih uredniških pozivov sodelavcem in naročnikom Mladosti ter iz programa samega, kakor tudi iz posameznih bolj ali manj teoretičnih člankov pa je razvidno,¹⁴ da je nameravalo to gibanje nekaterih zastopnikov hrvaške »moderne« svoje sotrudištvo zajemati neprimerno širše od naših novostrujarjev. Sicer jim je prav tako šlo predvsem za uveljavitev mladih, kar pove že naslov — ta po zatrdilu urednika Plavšiča pa tudi po resnejši, manj buršikozni vsebini sodeč, ni posnetek monakovske Jugend —, vendar ne v polemičnem afrontu proti stari, vladajoči generaciji, marveč v mirnem prizadevanju, da tudi naprednejše starejše, že uveljavljene realiste potegnejo za seboj. Zato so se v programu ogibali vsakršne modernistične in modne radikalnosti pa tudi senzacionalnosti, dopuščajoč v revijo vse nove tokove od realizma, preko naturalizma do najmodernejših struj.

Zato je uredništvo lahko tudi razpelo tako široko mrežo sodelavcev, ne le med Hrvate, Slovence in redke Srbe, marveč med vso iz večine starejšo Evropo, kolikor je poznalo pomembnih ali manj pomembnih živečih imen. Seveda je s tem v skeptikih vzbudilo sum šarlatanstva, dejanski rezultati pa so kljub temu pokazali dovoljšnje uspehe, ki bi bili spričo elana urednikov in dobronamernosti sodelavstva revijo lahko povzdignili vsaj na raven nekaterih tedanjih manj avantgardnih dunajskih revij, če bi Mladosti ne bilo usojeno tako kratkotrajno življenje.

Do neke mere je tu šlo za podoben program, kakršnega je že 1895 propagiral Govékar v okviru navedene »česke moderne«, a se ga sam v tem pogledu ni dovolj držal:

»Mi iščemo le umetnost, ki ne streže samo razkošju in izpreminjajočim se muham literarne mode. Nam ni moderno to, kar je ravno v modi; predvčerajšnjim rejalizem, včeraj naturalizem, danes simbolizem, décadence, jutri satanizem, okultizem... same efemerne fraze, ki vedno le za nekaj mesecev celo vrsto del nivelujejo in uniformujejo, in katere poslej literarni gigerli prav po opičje posnemajo. *Umetnik daj svojemu delu svojo lastno kri, svoje možgane samega sebe — ti, tvoji možgani, tvoja kri bodo živeli v njem, in tvoje delo bo živelo po njih.*« (LZ 1895, 781.)

Govékarju je šlo le za uveljavitev radikalnega realizma, dejansko že vnanje deskripcije, naturalizma, sam pa preko tega naprej — kakor na primer Bahr, Hauptmann, Strindberg in drugi — nikoli ni mogel, ker pač ni imel organa za to. — Mladost pa se je nagibala k novejšim strujam, in čeprav po vsem rečenem ni mogla biti homogena, ji je dajal v glavnem ton in smer moderni romantik Milivoj Dežman-Ivanov, ideološko in ustvarjalno sicer ne eden najmočnejših, vendar eden najprizadevnejših in najožjih svetovalcev te revije.¹⁵ Ker pa je uredništvo toleriralo tudi naturalizem in realizem, je lahko, zanašajoč se na slovensko svetovalstvo, dajalo med nami prvo besedo Govékarju.

Odkar se je bil Govékar pred letom dni preselil v Ljubljano in našel kruh pri liberalističnih delodajalcih, mu je oportunitizem nagrized radikalno bojevitost in ustvarjalno moč, čeprav je do konca ostal eden naših najiskrivejših in najbolj delavnih kulturnikov. Prvi je to lahko spoznal brezkompromisni Cankar, ki je nazunaj sicer še precéj časa z njim sodeloval, v jedru pa je z njim precej prelomil.

Z začetkom 1897 pretrga Cankar popkovino odvisnosti od tujega telesa, ki je njegovo dotedanje delo slogovno napajalo s preteklostjo, in se osamosvoji v svoj lastni, samostojni organizem. Zato lahko smatramo to leto za začetek nove Cankarjeve ustvarjalne dobe. Sicer je tudi pobude za Slovincem novo, modno ali moderno iskanje — dekadenco, ki se ji odilej zavestno prepušča, pohlepno zajemal od zunaj, vendar mu je prav ta obrat navznoter, v človekovo duševnost omogočil pristno, njemu lastno izpovednost, čeprav se je je zlasti sprva držalo še marsikaj neorganskega. Nikak slučaj ni, da Cankarjevi *Dunajski večeri* predstavljajo ne le začetek njegove nove poti, marveč hkrati tudi notranje odtujitve od Govékarja. Naj današnjega človeka še tako malo

zgrabijo, takrat so tradicionalno meščansko moralo revolucionarno zadeli na najboljčutljivejši točki. Škof Jeglič je vedel, zakaj jih je hotel uničiti. Govékar pa se ni zavedal, da z bojem proti dekadenci sam stopa v krog reakcije. Kakor hitro je namreč začel s svojim naturalizmom klasični realizem izpodjedati od zunaj, ga je Cankarjeva dekadencia morala izpodjesti odznotraj, da je mogla na ruševinah odživelega zrasti nova umetnost. K odživelemu pa se ne spadajo neuničljive vrednote, ki jih je klasični realizem zastopal, marveč le način, kako jih je zastopal, odvisen od časa, ki se preživi. Fin de siècle pa je napovedoval ne le nov čas, marveč je vseboval že zarodke nove epohe, ki poleg novega stila zahteva tudi prevrednotenje nekaterih klasično ustaljenih, zlasti versko-moralnih vrednot. Z anarhičnim razbijanjem starega sveta pa je razbolena dekadencia spričo pomanjkanja vsakršne globlje vere pustošila tudi v jedro in ustvarjalca spativizirala komaj še v skrb za nov, frapanten izraz.

Spričo Govékarjevega zavračanja Cankarjevih dekadentskih prizadevanj bo težko dognati pravi nagib za naslednjo njegovo pobudo v pismu Cankarju: »Ali si poslal kaj ‚Mladosti‘? Pošlji svoje ‚Dunajske večere‘ celotno! Plačajo 2 gld za stran! / Pa uredi že vendar enkrat svoje pesmi, da zagledajo luč sveta!!« (17. I. 1898, NUK ms 819, št. 12.)

Ker pisec ta nasvet povezuje s prizadevanjem za olajšanje tovariševе bedne eksistence, očitno ne spodbuja iz kakšnega zasmehljivega omalovaževanja, marveč iz površnega sočutja, kvečjemu iz nerazsodnega pomilovanja. To pa njegovega podcenjevanja *Dunajskih večerov* sebe ne spremeni.

Kako Govékar v tem času doživlja Cankarja, najbolje osvetljuje naslednja njegova izjava:

»Cankar se potepa po Ljubljani in Vrhniki. Slabo se mu godi. Ker vsakega hruli in vsakega — pumpa, nima že nikogar, s katerim bi občeval. K meni pride vsakih 14 dni pumpat. Sedaj išče službe. Na Dunaju sploh ni nič bil in vpisan ni bil doslej po svoji maturi še nikjer. Škoda njegovega talenta! Pisal bi lahko krasno in mnogo, če bi ne bil tolik dekadent.« (Ellerju 8. I. 1898, NUK ms 701, št. 20.)

Pri tem Govékar sebe smatra za modernista, in to kar v istem pismu Ellerju: »Torej tudi Ti se veseliš z menoj ‚Mladosti‘. Živela! ‚Zvon‘ silno peša. Vse zapušča Bežka, ki je sladak na vse plati, a v resnici človek brez razuma za moderno. Sedaj mu piše uvodno povešt že Márica! Daleč je prišel. No, še to, kar ima, mu odstopim jaz: nekaj Cankarjevih

stvarij, Goestlovih člankov, ... „Gospod adjunkt si je rešil čast, Tvoj spis, nekaj Vidičevega i.t.d. Brez mene bi bila v ‚Zvonu‘ še večja revščina. Nò, tudi nove inicijalke, vinjete, glavo i.dr. sem oskrbel jaz, sam jaz, saj profesorji se brigajo samo za pike in ‚nove‘ besede, za družega nič. — Pisal bom v ‚Mladost‘ ki tudi izborna plača (2 gld stran!), v ‚Zvon‘ ni črke. / ‚Mladosti‘ še nisem dobil, kar je jako čudno. — Le poj v njo, veliko in svobodno!!«

Močno naglaša Govékar svoj jaz. Enako pa ima na skrbi tudi svoj klub. Saj se še zmeraj čuti za generala vojske, ki jo je treba spodbujati k skupnim naporom in skupni reklami.

Prepričan je, da bo Mladost »krasna moderna revija«, kjer se bodo lahko uveljavili poleg njega samega tudi njegovi somišljeniki, poleg že navedenih ustvarjalcev tudi Podgornik (Ellerju 31. XII. 1897, tam, št. 19), ki je v svojem Slovanskem svetu prav rad odpiral prostore njegovemu novostrujarskemu boju. Na Dunaju živečega Frana Podgornika so si bili namreč uredniki Mladosti izbrali za odgovornega urednika, ki naj revijo formalno zastopa pred oblastjo. Vendar Podgornik svojega idejnega vpliva na Mladost ni uveljavil, kar je bil morda eden od vzrokov, da je kasneje tudi formalno odstopil (Podgornik uredništvu 1. VI. 1898).

Pa tudi Govékar se je po prvi številki rahlo ohladil. Ne le, da se mu zdi zunanost časopisa »jako šablonska«,¹⁶ zavoljo česar predlaga Plavšiču našega modernega slikarja Matijo Jamo, ki bi namesto slabe ovojne slike naredil »za par goldinarjev krasno« novo. Pogreša srbskih prispevkov, hkrati pa ga ponovno vznemirja, da revija prinaša premalo slovenskega gradiva, zavoljo česar »je težko ž njo agitirati«. Brani se biti prvi, čigar sliko naj bi Mladost objavila, njeno naklonjenost pa je voljan poplačati z uspešno agitacijo v Slovenskem narodu. Obljublja ji dvakrat mesečno v njem velik inserat pa tudi lastno omembo vsake številke. (Plavšiču 19. I. 1898.)

Že teden dni pred tem pismom, preden je Mladost izšla, prinaša v Narodu hkrati z vsebino prve številke slavospev »smotre, katero je začela izdajati *jugoslovanska moderna*. Kakor kaže prvi snopič, ima izborne sotrudnike. Zunanost te revije je krasna, tisk najlepši, papir trd in slike prelepe. Uredništvo razpisuje prvo nagrado 50 gld. za povestico, ki bo obsegala k večjemu 5 stranij ‚Mladosti‘. Želimo tej prvi jugoslovanski moderni reviji zlasti med Slovenci mnogo naročnikov!« (SN 12. I. 1898.) V zvezi s poročilom o sorodnem srednješolskem glasilu

Nova nada pa že izjavlja, da bodo v kolu Mladosti, zastopnice jugoslovanske moderne, »brezizjemno vsi slovenski novostrujniki« (SN 21. I. 1898).

Po izidu četrte številke te revije je pod kraticama A. Ž. sprejel o Mladosti podlistek in dal s tem duška novostrujarskemu hotenju: Treba je brezobzirno in brez pietete preko starega, avtoritete niso nedotakljive, ostra, žgoča, ujedljiva moderna kritika temelji na moderni znanosti, zlasti na naravoslovju in filozofiji in se absolutno svobodno izraža. Po svobodi teži vsa mlada ustvarjalnost, ki ni pokvarjena

»z vsiljenimi dogmami nekake absolutne morale, religije in narodnosti«. »Umetniki sedanjega umirajočega veka so se naveličali nositi težke okove konvencionalizma, — pristudilo se jim je dosedanje prostituiranje ukusu mase, — srce jih vleče po prostem vzletu, po svobodnem izražanju svojih lastnih čutov, vtiskov in mislij... Nič več nočejo biti le govorniki občinstva, ki hočejo slišati in videti vedno samo tisto, kar samo misli, kar njemu, njegovemu filistrsko omejenemu in neizobraženemu ukusu prija. Umetniki hočejo biti suvereni, svoji lastni vladarji; po svoje hočejo pisati in delati; vstvarjati žele poslej samo to in le tako, k čemer jih priganja njihova subjektivnost.«

Mladi nočejo biti le posnemovalci, marveč iščejo novih potov, sredstev in snovi. Nočejo podirati, marveč zidati dalje. Čim hitreje skušajo podreti vse meje med narodi, »da postanejo duševna dela vsakega last vseh, da se človeštvo čim najbolj izjednači.« Za vzgled navaja avtor nemško časopisje (Ver sacrum, Jugend, Wiener Rundschau, Die Zeit, Neue Revue) in pribija nato za Jugoslovane, »ki capljajo navadno po več desetletij za drugimi narodi«, enkrat izjemo, »da začenjamo tudi Slovenci, Hrvatje in Srbi korakati vštric z drugimi kulturnimi rodovi, da imamo tudi mi že svojo — seveda ljuto napadano — ,moderno' in svoje glasilo za moderno umetnost, književnost in kritiko, — svojo ilustrovano 'Mladost'.« Medtem ko našteva tuje sodelavce (Vereščagin, Brandes, Lemaitre, Kobor, Leger, Prevost, Zola idr.) in druge, ki so obljubili sodelovanje (Brandes, Bučar, M. Dežman, Gjalski, Grado, Kozarac, Kuhač, Livadić, Matoš, Miletić, Nazor, Nušić, Pilar, Rešetar, Schnitzler, Teharski [Jelovšek], Tomić, Vilhar, Zmaj Jovanović), omenja tudi Slovence: Borut (Eller), Cankar, Dušan (Aškerc), Aleksej Nikolajev (Župančič), Govékar, Murko, Mária Nadliškova, Podgornik, Radič, Vidic. (SN 17. III. 1898.)

Avtor ni Govékar, saj zastopa novejšo, subjektivistično impresionistično smer. Tá tudi ni značilna ne za Ellerja, ki se je v tem času

najmočneje uveljavljal kot literarni teoretik, ne za Vidica, tedanjega Govékarjevega literarnozgodovinskega pristaša. Ker pa se tu med sodelavci navaja tudi Radič (Derganc), ki je bil nekaj svojih vulgarno-naturalističnih proizvodov dejansko poslal,¹⁷ a ni bilo nič njegovega objavljeno, nastaja vprašanje, če ni morebiti avtor tega članka, ta A. Ž., Aleksij, to je, Župančič, saj je za te reči prav Župančič najlaže zvedel. Vidic ga je pritegnil k uredništvu, po svojem odhodu v Maribor pa še postavil za korektorja slovenskih spisov, kar je prej opravljal sam (Župančič Murnu 8. III. 1898, Župančičeva zapuščina), hkrati pa vemo, da je bil pesnik takrat z Dergancem tudi osebno povezan (prim. SR XII. 8).

O Župančičevem sourejevanju poroča Vidic že pred dvema mesecema Ellerju, potem ko mu čestita k njegovim »krasnim poezijam«, ki sta se jim z Župančičem »kar divila«:

»Urednik ‚Mladosti‘ mi je namreč prinesel mnogo pesniškega gradiva (slov.), da ga i jaz pregledam, jaz pa sem si pozval tudi Zupančiča. / Odgovorilo Ti bo sicer uredništvo samo, vendar Ti hočem tudi jaz nekoliko sporočiti. ‚Aprobirali‘ smo vse pesmice. Ker pa more ‚Mladost‘ priobčiti samo par pesmic jednega pesnika, izbrali smo zopet iz njih najboljše za ‚Mladost‘ in sicer: ‚Sreča‘, ‚Na mostu‘, ‚Kyrie eleison‘ (divna!), ‚Čebelica‘ (kaj ne, nekaj confiteor) in ‚Mladeničeva pesem‘; druge se Ti vrnejo, da jih priobčiš v slovenskih listih. Zupančič je kar gledal in je dejal, da Te šele sedaj prav pozna in čisla! Druga štev. prinese tri Župančičeve sonete, 3. in 4. Govékarjevo [črtico] novelo, potem pride Cankar, ki je poslal dve krasni črtici. V jednega teh zvezkov prideš že tudi Ti! Živela slovenska moderna! Mene so vzeli nekako za sourednika (za slov. del) ter mi mislijo nakazati tudi posebni prostor v uredništvu (najamejo namreč nalašč lokal) — a žal, da odidem že 15. febr. v Maribor. Dekret že imam in po rigorozu se odpeljem. Izključeno pa ni, da se povrnem v kratkem stalno na Dunaj...« (25. I. 1898, tam, št. 43.)

O Ellerju poroča tudi Župančič Cankarju: »Ti sam si kriv‘ pride v 5. ali 6. št. ‚Mladosti‘ (ne spominjam se več) in dve Ellerjevi pesnici. Eller je lepo napredoval. Poslal je ‚Mladosti‘ precej lepih pesnij. Jedna najlepših se mi zdi ‚Kirije eleyson‘.« (21. III. 1898, SR XII. 11 s.)

Očitno pa slovenska sourednika pri odločanju nista imela zadnje besede. Saj v revijo ni bila sprejeta prav ta Ellerjeva pesem, ki se jima je zdela najlepša. — Obé objavljeni: *Sreča*, *Ob mostu* zaslužita polno priznanje klubskih tovarišev, saj dovolj močno izražata findesièlovsko razpoloženje, kolikor to še veže starejšo generacijo sedemdesetletnikov z mlajšo. Prva izraža še srečo v uživanju vnanjega razkošja, torej natu-

ralistično. Vendar takšno nasladnost omejuje s presenetljivo metaforo: »zvenče poljubi«, ki jo povezuje z nežno ljudsko poetičnostjo (koroška ljudska pesem: »k poljub't zna d' zacingla«). Druga se z modernimi barvnimi in zvočnimi sredstvi (skrivnostno ko siren srebrne strune; nad žrelom ziblje *svit se trudne lune*) že približa impresionističnemu slikanju moderno občutene nočne nature, ki jo učinkovito pogloblja drastična pesnikova podoba: Ko zlobna, spačena karikatura / Trepeče senca moja. — Vendar to še ni pravi izraz nastopajoče dekadence, je šele njen rahli videz, saj »spačena karikatura« je le objektivni vnani odsev nočnih valov, ne pa subjektivni krik gneva razbolele notranjosti.

Ellerjeva poezija tega časa torej izraža še mirnega, v vnani svet zasidranega izpovedovalca, ki pa se oblikovno že rahlo prepušča novemu času. Kakor njegova mirna, premišljena osebnost predstavlja tudi njegovo delo most od stila starejše polovice generacije k mlajši.

Ta tihi ustvarjalec zna z molkom reagirati na svojo prizadeto zapostavljenost, kar kaže klasično nobleso.¹⁸

Podoben most je želel med obema skupinama postati tudi Aškerc, tedanja za dve generaciji starejši pokrovitelj in soborec vseh novostrjarjev. Kot urednik pesniškega dela Ljubljanskega zvona je ustvarjalnost mladih pospeševal in podžigal, njihovo kočljivo amoralno izzivalnost je pred skrbnim pedagoško uklenjenim urednikom Bežkom in pred javnostjo pomirjeval in zagovarjal, odgovor na Plavšičevo vabilo k Mladosti pa priča, kako je Zvonu hotel ostati zvest.¹⁰

Ko je uvidel uspeh in obseg sodelavcev, se jim je v tretji številki pridružil z naslednjo pošiljko Plavšiču:

[Vizitka:] A. Aškerc

Velec. gosp. urednik!

Po želji Vaši pošiljam Vam danes par »Grešnih verzov« za Vašo lepo »Mladost«. Ker je stvar eminentno erotična, podpisujem se pod temi pesmimi s psevdonymom: *Dušan*. — Tekom leta pošljem Vam še kaj pod pravim imenom, kaj *epskega*...

Z odličnim spoštovanjem
udani

A.

Velenje (Wöllau)
Štajersko. 7. II. 98. —

Obe pesmi, *Kaj bi te vprašal...* in *Model* izražata polno predanost erotiki. Prva je najpreprosteje lirična: sladka moč njenih oči naj bi ga noč in dan upijanjala —, druga je poenostavljena lirična prepesnitev nekdanje balade *Slikarjeva slika*. Tragična upodobitev neuslišane ljubezni v Madono pa je našla tu zemeljski, frivolen zaključek. — »Bog mi grehe odpusti v tem času postne pokore! Homo sum.« (AZD II. 461.) Takšno opravičilo 16. III. 1898 Govčkarju je v skladu s hotenjem in s smerjo starejše novostrujarske skupine. Z mlajšo družji pesnika kvečjemu navidezna blasfemičnost.

Pavlina Pajkova, ki je kasneje po svoje naše klubovce v Mladosti »izničila« (16. VII. 1898 v Slovenskem listu), je v ti pesmi posrečeno zadela z izjavo, da si Aškerc v njih »prizadeva biti moderen« (Aškerc 1939, 221). Pa tudi Eller je o njih dobro dognal: »Dušanovi' pesmici pa nista nič kaj 'novi', in tudi ne posebno 'grešni', če ne pride morda še pozneje kaj hujšega.« (Vidicu [19. III. 1898], NUK ms 812, št. 3/31.)

Župančič je tenko občutil pomanjkanje gibljive očarljivosti, ki temu klasičnemu realistu onemogoča prehod v novo dobo: »Kako ti ugajajo Aškercjevi 'Grešni verzi'? Meni prva pesem bolj kot druga. Aškerc ni lirik pa je ven. Njegov jezik je za liriko pretrd in preokoren.« (Cankarju 21. III. 1898, SR XII. 11.)

Istočasno pa se izjavlja o svojih lastnih pesmih: »Kar pišeš o mojih pesnih je res. [Cankarjevo pismo je žal izgubljeno.] Čustva so res napeta do skrajnosti. A resnična so. V meni se je nabralo tekom zadnjih dveh let mnogo strupa. Moral sem ga izbruhniti iz sebe. Te pesni so samo izbruhi. Ko sem jih pisal, bil sem ves v ekstazi, ves sem se tresel — morale so biti take. Te, ki Ti jih pošiljam sedaj, upam, da so zadnje te vrste, vsaj jaz bi tako želel.« (Tam, 12.)

Iz prejšnjega pisma je razvidno, da misli s tem na pesmi, ki je med njimi poslal Cankarju tudi *Velikonočne sonete*. Te smatra za najboljše od vseh, kar jih je sploh kdaj zložil. »Situacija je čisto resnična — vse je bilo ravno tako.« (Cankarju 5. I. 1898, tam, 9.)

S tem dvakratnim poudarjanjem resničnosti sonetov, ki jih je prinesla druga številka Mladosti, pa ni naglašeno realistično oblikovanje. Resničnost zadeva le pristnost čustev in situacije, ne pa stila. Saj Župančič istočasno prav ob Mladosti sicer še neokretno, vendar uspešno razglablja o razliki med naturalistično fotografskostjo in individualistično specifizirano pravo umetnostjo. Ob zagovarjanju Zolaja in Maupassanta pa pravi: »Življenje, kakršno je, z vso nizkostjo in navad-

nostjo je vzvišeno, polno poezije — to je deviza Maupassantova in sploh vseh velikih umetnikov, od prvega početka poezije, pa do naj-novejših časov.« (Tam, 10.) Dergancu pa prav tam očita, da »sodi o umetnosti, kakor vsak trgovec, on ne pozna individualnosti, duše« (tam, 8).

Individualnosti, ki jo ves čas naglaša že Govékar, se torej v tem času že pridružuje tudi vzvišenost in poetičnost ter duša — izrazi in pojmi, ki jih Govékarjev slovar zasmehuje in zase ne prizna.

Velikonočni soneti izpovedujejo obup nevere. Kvarteti prvega soneta sta razklani s tercetama v protislovje — ugašajoča pesnikova duša, ki jo kmalu rjoveče pogoltno hladni ocean, v nasprotju z Bertinim vernim srcem, ki se istočasno v tihem razkošju pogovarja z Bogom. — Drugi sonet izraža motiv, ki je Župančiča kasneje še večkrat vznemirjal: v kvartetih mučenje in odpuščanje Krista, ki je s trpljenjem in z ljubeznijo odrešil svet — v tercetah jekleno srce neodrešenega obupanca, tavajočega po blatu in temi. — V tretjem sonetu pa je opazno protislovje med kvartetami in prvo terceto na eni in drugo terceto na drugi strani: Berta je le del množice, ki se Križanega dotika s poljubom v pobožni veri po utešitvi. Pesnik pa mu ukrade njen sladki poljub še gorak z njegovih usten in pobegne — drugi Juda — v mrak.

Med Aškerčevim in Župančičevim doživetjem svete podobe — tam Madonine, tu Križanega — je bistven razloček: prvi jo naturalistično počloveča, drugi sebe v zvezi z njo dekadentno razčloveča. Saj se čuti najbolj prekletlega izdajalca, drugega Juda Iškarjota, ki ga je Dante pahnil v najgloblje dno pekla.

Vendar Župančič pretirava. Kakor prepriča s svojo nežnoljubeznivo uvodno pointilistično primero lesketajočih se lučk s trepetajočimi dušami, tako zdrkne s patosom rjovečega oceana v hiperbolo, ki je prav tako pretirana kakor primera z Judo. Blesteči muzikalni ritem harmonično urejene sonetne strukture je v polnem nasprotju z obupno disonanco notranje raztrganosti, zato tej dekadentni bolečini vsaj v takšnih dimenzijah ni mogoče verjeti in utegne vsebovati kljub resnični situaciji nekaj modne navlake.

Člani kluba pa so se nad soneti brez pridržka navduševali, in s tipičnim klubovskim pridevkom, da so »krasni«, jih je povelečeval prav tako kakor Vidic v navedenem pismu Plavšiču tudi Eller Vidicu (nedatirano, tam, št. 3/50).

Velikonočni soneti so skoraj klasično izdelani, dekadentsko prepričljivejši pa so *Zimski žarki*, ker so tudi oblikovno bolj raztrgani. Po avtorjevi izjavi Murnu 8. marca 1898 so te pesmi nastajale od decembra 1897 do januarja tega leta neodvisno druga od druge, zavoljo sorodnosti pa jih je kasneje združil v skupino (ŽZD I. 377). Ta je bila določena šele za deveto številko Mladosti (Cankarju 21. III. 1898, SR XII. 12), kjer pa ni več mogla iziti.

Tematika tega cikla je podobna prejšnjemu, vendar manj povezana. V prvi pesmi oklepata enaki, sodobni pesnikov obup izpovedujoči kritici njegovo bleščečo izpoved svetlega verovanja v preteklosti. — Druga je brezokrasna razumska izjava treznega skeptika, ki ga življenjski stud in gnus ob nasladah tirata v samomor. — Tretja izpoveduje divji zagon ljubezenske strasti, ki išče v dušni pijanosti polne svobode. — Predzadnja upodablja poetovo izgnanost iz raja sanj in nād v pusto pogorišče orgij strasti. — Zadnja zaključuje ta grenki proces modernega neverca, ki ga zemeljska strast notranje razjeda, z novim, tipično župančičevskim optimizmom: veruj vase!

Pesnitev hitro in dognano izpoveduje razvojne štadije dekadence, ki jo verski nihilizem žene v pohlep po čutnem razkošju in po polni anarhični svobodi posameznika, dokler se ta orgiastični razvrat ne razsuje v brezsmiselni nič. Manj pa ta ciklus umetniško očara. Čeprav poskuša z raznimi nam dotlej povsem novimi poetičnimi sredstvi, med drugim tudi z razkrajajočo obliko, ki se le še ritmično drži.

Očitno še delj od Župančiča je šel v svojih pesmih Regali, čigar pisma Plavšiču pričajo, da ga je ta določil za kasnejšo objavo.¹⁹ Tako se tudi Župančič izraža o njih: »Potem je poslal tudi neki mlad dekadent, čisto dekadent, Regali — ‚Jaro Dem‘ — nekaj pesnij. Vidic ni vedel, kaj bi z njimi počel. Morala sva jih skupaj gruntati. V sedmi št. pride od njega nekaj, menda ‚Requiem‘, ki je najlepši.« (Cankarju 21. III. 1898, tam, 12.)

Te pesmi se v Plavšičevi ostalini niso ohranile, pač pa je najti deloma v rokopisih, deloma celo v kasnejši objavi²⁰ nekaj po slogu starejših od Etbina Kristana. — Sicer pa Kristan prav tako kakor Regali s klubovci neposredno ni bil povezan. Pa tudi štirje klubovci so v Mladosti izostali.

Škrjanec, ki ga klubovci, zlasti Cankar, nikoli niso kdo ve kako upoštevali, je ostal zvest Zvonu. Čeprav je takrat veljal za dekadenta,

je tam lahko objavljala — najbrž kot prvi — dokaj preproste pesmi v svobodnem ritmu. — Tudi Goestl je s svojo prozo ostal pri Zvonu. Bil je po letih starejši (r. 1865) in si ni ohranil le klasične zvestobe do Govékarja in do kluba, ki mu sicer ne generacijsko ne stilno ni pripadal, marveč tudi do uredništva, ki se je pričenjalo prepuščati »šestdesetletnikom« (Josip Kostanjevec, r. 1864, Marica Nadlišek, r. 1867). — Filozofsko izobraženi zgodovinar Jančar, r. 1872, ki je bil klubu že tako precej odmaknjen, je že junija tega leta umrl²¹, že konec aprila pa je umrl tudi Majaron, r. 1876, kar je klubovce še huje prizadelo²². Cankar se je drugega še ob desetletju spominjal, da je pisal »čudnolepo prozo« (CZS XI. 284), medtem ko si je prvega celo sposodil za model (v *Gospa Judit*²¹).

V pripovedništvu Mladosti sta se od Slovencev uveljavila samo Govékar in Cankar.

Prvi je v tretji in četrti številki objavil novelo — v podnaslovu jo imenuje črtico — »*Saldirano!*« Navidez je to spretno in živo napisana stvarca, sicer s predolgim uvodom, vendar z duhovito poantiranim zaključkom. Zadeva živahno, iskrivo sobarico, ki se pripovedovalcu, stalnemu gostu v hotelu zaposlene sobarice, za uslugo, da ji pripomore do zakonske združitve z izneverjencem, oddolži s — samo seboj. Tako je račun solidno saldiran in sedanja kavarnarjeva žena uživa pošteno meščansko udobje, ne menceč se za preteklost. — Karakteristika te ženske je čisto vnanja, tipično govékarjevska, ustrezna povprečni usodi povprečnih meščank. Le njenim očem ne verjamemo, da so bile ne le vabljive, nežne, strastne, otožne, marveč tudi čarobne, skrivnostne in globoke. Tudi ni prepričljiv njen opis vdanosti vse drugo prej ko očarljivemu izvoljencu, ki je voljan v svoji sulji kramarski sebičnosti takšnega dekleta žrtvovati sebi podobni kramarski revii. Ker pa spremlja ves ta oris rahel avtorjev podsmeh, smoter njegovega pisanja ni drugega kakor uspeli s pikantnostjo.

Govékarjev sicer večji in poživljajoči naturalizem v tem času ni več predstavljal kaj drugega kakor ironičen presejek purgarske moralne ohlapnosti.

Bil pa je pri mladih še toliko ugleden in Mladosti s svojimi službami toliko naklonjen, da ga je Plavšič predpostavljala Cankarju. Temu jasno dá vedeti, kako se mu to zdi samoumevno:

[Tisk:] »Mladost«

Smotra za modernu književnost i umjetnost

Uprava: Wien, IX., Türkenstrasse 23, II. II. 19

Beč 19/I. 1898.

Velecijenjeni gospodine!

Vaše pismo i Vašu pošiljku primili smo. Vrlo smo Vam zahvalni na odista iskrenim željama, kojima popraćujete Vaše pismo »Mladosti«, a još više nas je razveselila Vaša pošiljka, kojom odmah stupate u red naših suradnika. Obje crtice ćemo objelodanuti u »Mladosti«. »Ti sam si kriv« u broju od 1. marta ove godine a »Julija« dolazi odmah poslije u narednim brojevima. Vaše bi radnje već prije došle na red, ali u 3. i 4. broju objelodanjemo jednu crticu gosp. Frana Govékara, a ne preostaje nam po našem programu toliko prostora u listu, da bi odmah i Vašu crticu mogli donijeti. Svakako iza Govékara Vi ste prvi.

Što se honorara tiče, mi ćemo Vam Vaše radnje platiti, no nikako Vam novce nemožemo poslati ovoga mjeseca, jer su nam naredni poslovi toliko veliki, da su sve naše zališno blago istrošili. Mi smo međjutim početkom ili sredinom februara pripravni Vašoj želji udovoljiti, da Vam pošaljemo honorar prije otštampanih crtica.

Nadajući se, da ćete nam i »Mladosti« Vaše suradništvo održati i za buduća vremena

bilježim u ime uredništva

Duš. Plavšić

[Pečat:] Uprava smotre / »Mladost«

Cankar, ki je v hudi stiski za denar, pa še isti mesec odgovarja:

Blagorodni gosp. redaktêr!

Do sobote slove moja adresa še na Vrhniko (pri Ljubljani). Prosim Vas, ako Vam je mogoče, pošljite mi honorar za moji črtici do petka, 4. p. m. Storili bi mi uslugo.

Odličnim spoštovanjem

Ivan Cankar

Vrhnika, 31. I. 98.

Dober teden nato pa urgira z dopisnico^{22a}:

Sl. redakcija / »Mladosti«. / Wien. I. / IX. Türkenstr., 23. II. II. 19 / pp. / Vrhnika 8. II. 98 / Dunaj 9. II. 98

Vrhnika, 8. II. 98.

Velec. gosp. urednik!

Odgovora »Mladosti«, ozir. pošiljatve pričakujem še vedno na Vrhniki, kar mi je jako mučno. Ako bi ne potreboval novcev, da odidem v Beč, ne bi Vas

prosil honorarja že vnaprej, predno so črtice natisnene. Prosim izvolite mi, če je možno, odgovoriti oz. poslati nemudoma.

Velespoštovanjem

Ivan Cankar
Vrhnika: Kranjsko.

Teden dni nato sta se isti dan izmenjala dopisa:
Cankarjeva zalepka Plavšiču:

Slavna redakcija / »Mladost«-i, / Smotre za moderno književnost i umjetnost. / Wien. / I. Wollzeile, 20.

/ pp. / Vrhnika — Laibach 14. 2. 98 / Wien 15. II. 98

Vrhnika, 14. II. 98.

Velec. gosp. urednik!

Pred tednom sem Vam pisal dopisnico, toda na staro adresu; zato je morda niste prejeli.

Obljubili ste mi, da mi pošljete honorar za moji dve črtici pričetkom ali sredi februarja; prosim Vas, storite to, ako je mogoče, *odmah*, — ali pa vsaj do sobote 19. t. m.

Najodličnejšim spoštovanjem

Ivan Cankar
Vrhnika: Kranjsko.

Plavšičeva dopisnica Cankarju:

Gospodin Ivan Cankar / Vrhnika (Kranjsko)
/ Pp. / Wien 14. 2. 98 /

Velecijenjeni gospodine!

Beč 14/II. 1898

Vašu dopisnicu primio sam. Znam sam, da su Vama novci potrebni. Poslat ću Vam *cijeli honorar* za obje crtice za jedno desetak dana. Prije mi nije nikako moguće. Izvinite momentanu nemogućnost.

Bureau »Mladosti« nalazi se u I. Wollzeile 20.

Sa osobitim štovanjem

Duš. Plavšić

Isti dan sprašuje Govékar Vidica: »Kako da ‚Mladost‘ tako zastaja s številkami? Zakaj je Jugovič odstopil iz upravnništva? Ali se že podira krasna zgradba? To bi bila velika škoda!« (Tam, št. 87.) — Enako zaskrbljenost mu izraža tudi dobra dva tedna kasneje (5. III. 1898, tam, št. 88). Podobno pa se oglašča še cela vrsta drugih, izražajoč zlasti nevoljo zaradi zanikrne uprave.

Uredništvo se je znašlo v mučni stiski. Vse delo je gradilo na lažnih izjavah soizdajatelja Schmidta-Jugovića, dokler ni proti koncu januarja dognalo goljufivost njegovih visokih denarnih obljub³. Sicer je reviji zagrebška Delniška tiskarna še kreditirala nekaj številke, zavoljo reakcionarnih spletk² pa šeste, dotiskane številke ni več pustila v javnost.

Vseh teh težav Cankar ni slutil, zato na naslednji dopisnici Plavšiću ostreje ponavlja terjatev:

Slavna redakcija / »Mladost«-i, / smotre za moderno knj. i umjetnost. / Wien. / I. Wollzeile, 20.

2. III. 98.

Blagorodni gospod urednik!

Prosim Vas, pošljite mi vsekakor do pojutrišnjem — t. j. do sobote zjutraj — ako ne celega honorarja, pa vsaj 25 forintov. Jaz potrebujem nemudoma.

Odličnim spoštovanjem

Ivan Cankar

Vrhnika: Kranjsko

Zdaj mu je Plavšić očitno moral pojasniti svoje težave, zato je naslednje Cankarjevo pismo pomirljivejše, čeprav zahtevno:

Ljubljana, 8. III. 98.

Velecenjeni gosp. urednik!

Lahko si predstavljam, kako zoperne so Vam bile moje dopisnice, ki so bile neznosne dovolj že meni samemu. Zakaj četudi je povsem naravno, da človek nima denarja, vendar se mi je zdelo banalno in ponižujoče to dolgo moledovanje. Ako bi vedel kjé, poiskal bi si novcev drugod; toda kdor misli, da si kaj pomore s slovenskimi feljtoni, naj se rajši obesí. Pričel sem pisati daljšo dramo, zato sem si hotel napraviti nekoliko prostega časa in mirú ter se vsaj za par tednov otresti teh prokletih vsakdanjih skrbij. Pa je vse zastoj. Jaz mislim, da poznate take stvari in da bote vsled tega lahko razumeli in oprostili moje nadlegovanje. — Zató se Vas usodim prositi še enkrat: izvolite mi poslati takoj, ko dobite to pismo, — kolikor ravno morete; dva desetaka, — a tudi manj, če nikakor niste v stanu, da bi mi dali celega honorarja. Kakó silno in nujno potrebujem, to Vam dokazuje že sama moja prošnja. Storite mi to ljubav, utrgajte si par forintov in ne odlašajte niti za trenotek. Jaz Vam bom hvaležen in vrnem Vam uslugo za uslugo. Pričakoval bom nestrpno že jutri, t. j. v sredo popoldne; zakaj četudi Vam je na razpolago le malo, poš-

ljite mi takoj po sprejemu pisma; ako pa mi morete vstreči z vsem honorarjem, pošljite ga jutri telegrafičnim potom in vštejte si stroške za pošto. *Adresa:* — Ivan Cankar, *Ljubljana, Streliške ulice, 14.*

Najodličn. spošt.

Ivan Cankar

V tem času je Cankar svoj honorar verjetno pričakal, ker se korespondenca z urednikom prekine. Prejel ga je upravičeno, ker je njegova črtica *Ti sam si kriv* v peti številki, označeni s 1. marcem, izšla.

Motiv te črtice ni nov. Bovaryjevski trikotnik v meščanskem zakonu je v klasičnem realizmu priljubljena snov, ki se pri nas uveljavlja od Jurčiča preko Kersnika. Cankar pa jo je obdelal drugače: od znotraj. Etični problem je čisto sodobno, dialektično poglobil. Absolutne krivde ni. Navidez kriva je ona, saj je bil vsakdo prepričan, »da ležé v nji vsi pogoji pregrehe, četudi v resnici morda še ni grešila«. Torej naturalistično obremenjena? Morda, ker se podzavedno predaja. Toda muke so hujše od slasti: »Čutila se je polito po vseh udih s smradljivo vodó; zoperna gnjiloba se je razlivala počasi po mozgu in krvi.« Ker se hoče otresti »mrliča raz sebe, oprati svoje teló, ki ga je sama oblatila«, izzove moža s posrednim priznanjem. Ta pa je ne kaznuje, ne očisti s tem krivde. »Ti sam si kriv!« ga izničena obdolži, ker tá nima moči, da bi se zlu uprl. V jedru pa tudi on ni kriv, če njegovo telo ni v skladu z njegovo dovolj dragoceno duševnostjo, in reagira drugače: slabičevsko, plehko. Tu se pričinja strindbergovski pekel med zakoncema: oblastnost krivice. On, ki nič ni zakrivil, je kriv s svojo pasivnostjo, njena prezrta, neočiščena krivda bo vladala, ga poniževala, razjedala njuno človečnost. Zaključek: »Ob istem času mu je prišel na misel zabuhli, penasti obraz nekega neznanega človeka, ki so ga bili pred par dnevi pol gnjilega privlekli iz vode.«

Sredstva te črtice so dekadentna, problem pa je globoko psihološki, čeprav mestoma nedosledno obdelan. Mladi pisatelj za svoje predobne tipalke še ni imel dovoljšnje rutine.

Medtem ko ta črtica analizira brezdušnost zakonskega životarjenja brez etične izčiščenosti, obravnava črtica *Julija*, ki v Mladosti ni več mogla iziti, konflikt med erotiko in spolnostjo. Danijel je tak sanjač, ki išče »poetičnih izrazov, primernih mraku in ljubezni«. Ko prideta z Julijo do konca aleje, ji dahne »romantičen poljub na njena ognjena, od poželenja trepetajoča ustna«. Močno ga upijanja, čeprav ne najde v njej nikakršne duhovnosti. Oči mu nič ne posredujejo: »Globoko v

senci dve veliki stekleni krogli, brez mislij in brez svetlobe, — to niso oči...« Izkušeni tovariš Vran jo je spregledal in se mu gnusi kakor glista, ki se valja »v svetlem, opolzlem kolobarju... po mastni peni«... »Ako si jo poljubil, čutiš na ustnih gnjilo rano, ki se ne dá izmiti...«

V tej črtici stud že ne velja več grehu, marveč seksualni oblasti, ki razlašča človekovo osebnost, njegovo zavest in duhovnost. Naturalistična snov je obdelana od znotraj, dekadentno, s tipično dekadentnimi podobami, grozljivo pretirano, gnusno, vendar z »odrešujočim« zaključkom. Julija ni oblepela na njem, ni ga vampirsko kakor strindbergovske izsesala, šla je z drugim in Danijel jo je preklel. S tem pa kakor »da se mu je odluščila trda skorja od njegovega telesa, samó v prsih mu je bilo težko in zoperno, kakor da je doživel pred davnim časom nekaj neizmerno ostudnega...«

Župančič je črtici s čistim srcem sprejel, kakor sta bili mišljeni: »Ne morem Ti povedati, kako sem bil navdušen, ko sem prečital Tvoji črtici, poslani Mladosti. To bodo nekaj novega, pristnega. Filistri seveda bodo majali s svojimi plešastimi glavami, kakor majó vselej, kadar butijo ob kaj, o čemer se jim niti sanjalo ni.« (Cankarju 21, III. 1898, tam 12.)

Župančič ni mogel slutiti, da pomeni Cankarjeva črtica v Mladosti prelom kluba: da se bo dotedanji vodja tega kluba znašel med — filistri! — Govékar pa je edini Cankarjev prispevek v moderni reviji, ki naj bi bila glasilo »modernega kluba«, ogorčeno izničil (Vidicu 15. IV. 1898, NUK ms. 934, št. 92):

»Kako Ti ugaja »prekrasna« Cankarjeva črtica v »Mladosti«?? Meni kar nič! Vse skupaj je prisiljeno, psihološki neresnično. Fant brilira s *frapantnimi*, a nelepimi, nasilnimi (gewaltsamen) podobami, figurami in z nezaslišanimi frazami. Vse to pa je le »ocvirek« prav navadne juhe! Slog je maniriran, nenaraven, vsa vsebina pod vplivom različnih »najmodernejših«, katere Cankar kar požira. Cankarjevih črtic se *zdrav* želodec kmalu prenajé! Jaz si ne morem kaj, toda taka pisava se mi zdi bolna, sifilitična.«

Če bi bil Govékar takrat poznal *Julijo*, bi bilo njegovo ogorčenje še hujše in glede stilne oznake vsaj deloma upravičeno.

Vidic in Eller pa sta se nagnila k Cankarju. Vrednotenje obeh prispevkov v Mladosti to jasno dokazuje. Prvemu se zdi Govékarjevo *Saldirano* »siccer elegantno pisano«, po vsebini pa mu »ne imponira« (Ellerju 23. III. 1898, tam, št. 45). Drugi domneva, da ta spis vzbudi »spet kako hrulacijo« (Vidicu [19. III. 1898], tam, št. 3/31). Očitki Aleša Ušeničnika v Katoliškem obzorniku zoper nemoralne proizvode novo-

strujarjev bi se po njegovem dali ovreči, vendar s pridržkom: »Samo takrat je stvar nekoliko navzkriž, ako je umetnik ustvarjal nekoliko *bona fide* in nekoliko *mala fide*, ako je ravnal *lahkomiselno*, čeravno ne *zlobno*. Lepa primera za ta slučaj je Govekarjevo ‚Saldirano‘, ki je umetniško, pa vendar ne docela moralno. Nemoralnost tiči v tem, da Govekar *sam* ni popolnoma prepričan, da je delal njegov junak ‚plemenito‘. Iz spisa samega se spoznava, da je trla Govekarja vendar nekoliko vest, da ga je pisal. In to vzbuja neko, dasi ne premočno nezadovoljnost, neko disharmonijo. Meni se je vsaj zdelo tako. Sicer pa sem Ti to stvar precej nerodno razložil, in ne vem, če me boš razumel.« (Vidicu nedatirano, tam, št. 5/38.)

Oba torej novelici priznavata izrazno vrednost, imata pa vsebinske pomisleke, in to dovolj tehtne. Zlasti bistrejši in etično globokočutnejši Eller jih je dovolj jasno poudaril. — Takih ne drugačnih pomislekov ob Cankarjevi črtici nimata. Obema ugaja. Prvemu se zdi »krasna« (Ellerju 13. IV. 1898, tam, št. 46), drugemu »pristna moderna« (Vidicu [16. IV. 1898], tam, št. 5/32).

Ko pa se Vidic v taistem zadnjem pismu Ellerju pohvali z novico, da zadnja številka dunajske revije *Die Zeit* ob Mladosti navaja njegovo razpravo *O novejši slovenski literaturi*, se najbrž ne zave, v kakšnem nesorazmerju je njegovo sedanje vrednotenje Govékarja in Cankarja s tistim pred nekaj mesci. Doslej je namreč Govékarju brez pridržkov pripuščal prvenstvo, čeprav je imel k njegovemu delu nekaj pomislekov in čeprav je tudi Cankarjeva dekadentna dela priznaval in branil. V tem sintetičnem pretresu sodobnega stanja slovenskega lep-slovja, ki je izšel kot prvi slovenski prispevek že v prvi, uvodni številki Mladosti, pa se v Govékarjevo korist ni izognil pristranskosti. O tem, zakaj je tako storil, sta bili zgoraj (na str. 28) postavljeni že dve domnevi; morda je prepričljivejša tretja: skrčenje zavoljo prepričlega prostora. To pa dejstva ne spremeni.

Naslov je preširok in bi se moral glasiti *O novostrujniški literaturi*; saj naše klasične realiste odpravi le mimogrede — Tavčarja kot romantika komaj s petimi vrsticami — in samo Aškercu, ki je »pravi pesnik svojega časa,« odmerja celo stran navdušene pohvale. Prepričan je, da se s tem »genijalnim pesnikom« lahko ponašamo, saj »bi delal čast vsaki svetovni literaturi«. Ostale pesnike omenja le mimogrede s psevdonomi kot njegove gojence — Derganca-Radića v isti sapi kakor Ellerja in moderno četverico —, ki pa hodijo »vsak svojo pot«. — Osrednjo po-

zornost — kar poldrugo stran — pa daje Govékarju kot brezobzirnemu dopolnitelju Kersnikovega nenačelnega realizma ter začetniku doslednega realizma, ki bo z novim gibanjem postavil viden mejnik v naši literarni zgodovini. Kakor ob Aškercu prileplja mlajša pesniška imena, enako, le da z nekoliko večjo pozornostjo, postavlja ob Govékarju nekaj pripovednikov, na prvem mestu psevdonimnega Meška kot psihološko globljega učenca ruske šole. Govékarju ne prizanaša z oznako vnanjih, naturalističnih značilnosti in ga s tem stilno kakor tudi vsebinsko kljub fini pretehtani obzirnosti prav dobro pogodi. — Brez dvoma je to ena najzgoščenejših in najzrelejših oznak s strani pristašev in zagovornikov gibanja, a se takole zaključuje: »Dočim se razvijajo druge literature že dalje v dekadente, simboliste, kabaliste, mistike i. t. d., stoji slovenska literatura v znamenju realizma; morda ne na kvar mlademu slovstvu!«

Komaj tri mesce po tem zagovoru »doslednega realizma« pa je Vidic lahko dognal, kako se mu maščuje, da je zatajil Cankarjevo pa tudi Župančičevo novo pot, ki se je paradokсно uveljavljala prav v Mladosti in jo je tu celo Aškerc skušal dohitevati. Z Govékarjem vred se je prav v tej reviji odpovedal socialni tematiki, ki jo Vidic naglašá kot vrhunec dosežkov obeh. Seveda pa se je Aškerc ni odpovedal na splošno, a je prav z istočasnimi neprepričljivimi antitiranskimi motivi *Pavlihe na Jutrovem* v Zvonu naletel pri svojih pesniških »gojencih« na prvi odpor.²³

Govékar je dobro občutil, da tak Vidičev disproporc v oznakah klubu ne more biti v korist, zato je Ellerja nagovarjal, naj napiše podoben članek, kakršen je bil Vidičev o pripovednikih, tudi o najnovejših naših pesnikih. »To bi bilo jako umestno, ker trpí ‚Mladost‘ v sloven. delu *sušo!* Daj, in napiši! Reklama je potrebna!!« (Ellerju 4. III. 1898, tam, št. 25.)

Tudi sam se reklame ni branil in je z veseljem sprejel urednikovo pobudo, da objavi njegovo sliko in še njegovo biografijo. Vendar se glede slike ni hotel uveljaviti bolj od Hrvatov (Plavšiču 19. I. 1898), pisanje življenjepisa pa je prepustil Vidicu, kateremu je poslal vse svoje podatke. (Vidicu 21. III. 1898, tam, št. 90). S tem se je hotel zavarovati pred očitkom megalomanije (Plavšiču 1. IV. 1898), priti pa vendarle na svoj račun.

Kdor pa bi trdil, da je z reklamo mislil le nase, bi mu delal krivico. Dajal je pobudo vsem izrazitejšim klubovcem in si je tudi v javnosti prizadeval za njihov ugled in razvoj. Zlasti mu je šlo za uveljavitev novostrujarske dramatike.

V tretji številki Mladosti, označeni s 1. februarjem, objavlja pod značko -v- članek *Slovensko gledališče*, ki je za mlade izredno spodbuden. K vrhovom slovenskega pesništva in novelistike prišteva poleg klasičnih imen tudi Cankarja, Ketteja (Zora) in Župančiča (Aleksija Nikolajeva) ter nekatere druge »novostrujnike«, ki da z njimi »morejo stopiti Slovenci brez strahu v vrsto modernih svetovnih literatur« ter se jim »kar nič ni treba skrivati pred Nemci«. Pogreša pa pri tem dramatiko in navaja nekaj tehtnih vzrokov za njeno zaostalost. Hkrati pa daje pobudo k ustvarjanju sodobnih družbenopolitičnih in družinskih dram, češ da ima slovenski proletarijat »prav iste bolezni, kakor npr. dunajski. In slovensko filistrstvo izziva prav tako k satiri in veseloigri, kakor rusko!« Na koncu pa kar naravnost opozarja na klubovce, češ da vsi ti lepi in zdravi mladi talenti »žive večinoma . . . na Dunaju. Odondod pričakuje sedaj slovensko gledališče mnogo. Naj bi novostrujniki obračali vso svojo pozornost na neizorano polje slovenske dramatike, kjer se jim ponujajo največje zasluge!«

Ta članek verjetno ni brez zveze s Cankarjevo odločitvijo za sodobno družinsko dramo *Jakob Ruda* in z nekaj tednov kasnejšo izjavo, da je pričel »pisati daljšo dramo« (Plavšiču 8. III. 1898). Nemara korenini tudi kasnejša družbeno-politična satira *Za narodov blagor* v tej pobudi.

Plavšič se je za Cankarjev dramatski razvoj zanimal tudi še po propadu Mladosti. Župančič, ki mu je bil očitno od vseh klubovcev najbližji — edini, ki ga naziva »dragi« —, mu ne poroča brez vzroka o tem:

Ljubljana, 16. 8. 98.

Dragi gospod Plavšič!

Vračam Vam Tolstega s prošnjo, da mi pošljete obljubljenega Przybyszewskega. Cankar bode kmalu izvršil svojo dramo in prišel v Ljubljano in potem bom videl, kako ukrene. Na Dunaj prideva oktobra oba. Kaj je z Vašo Rusijo? Mladost? Naklada?

Prihodnje dni se začnem pogajati s tukajšnjim knjigarjem Schwentnerjem.

Govékar je literarno mrtev.

Danes popoldan pojdem prvič k Aškercu . . .

Pozdravljam g. Jennyja in Vas ter ostajam

spoštovanjem

vdani

O. Zupančič

Moj naslov: Oto Zupančič

Ljubljana. Poljanska cesta 25.

Po Cankarjevem poročilu Anici Lušinovi (3. IX. 1898, CP I. 464) naj bi Župančič Plavšiču posredoval dramo *Jakob Ruda* koj, ko bo gotova, da jo ta prevede v nemščino in uveljavi njeno uprizoritev na Dunaju. Cankar pa se je odločil, da poprej počaka na uspeh v Ljubljani, in načrt je zaspal.

IV

Od revije, ki tudi iz zunanjega sveta ni prinašala kdove koliko nadpovprečnega gradiva, naša moderna, to je, nova struja ni mogla prejeti veliko pobud. Če bi Mladost zdržala in se lahko razvijala, pa bi kot prva pomembna skupna jugoslovanska moderna revija vsekakor veliko pomenila ne le za našo afirmacijo med Slovani in po svetu, marveč tudi za skupno izmenjavo kulturnih dobrin. Po proporeu doprinosov sicer prevladuje tuje, internacionalno nad domačim, in to je bil tudi smoter uredništva, da čim bolj široko odpre dotlej pretesna vrata v svet; tudi sodelovanje južnih Slovanov ni v redu, saj čisto manjka Bolgarov, čeprav je bil Vazov osebno povabljen,²⁴ medtem ko so Srbi, ki jih je politična oblast ovirala,²⁵ v manjšini. Relativno smo torej Slovenci s šestimi sodelavci v petih številkah kljub Govékarjevim tožbam, da je premalo slovenskega, še kar v redu zastopani, in to dovolj kvalitetno. Manjkata sicer Kette in Murn, manjka kak Ellerjev ali Žmavčev esej, nedvomno manjka tudi Tavčar, vendar bi vse utegnilo še priti na vrsto, celo Tavčar, ki so mu nekateri mladi proti zaključku stoletja postajali pravičnejši. Ker pa je revija ugasnila in ni bilo več skupnih delovnih pobud, je bil s tem pospešen razpad v nove formacije. Pospešen seveda v prid novih vrednot, ne pa odmirajočega.

Razen baje kvalitetnejše šeste številke, ki je natisnjena propadla, je bilo v glavnem zbranega gradiva še za nekaj številok. To je prešlo v uredništvo Života, kjer je bilo pretežno objavljeno.²⁶ Aškerc pa se je odločil, da s pismom 3. oktobra 1900 Plavšiču izterja preostale dobre slovenske rokopise za svoj lačni Zvon. Koliko mu je Plavšič takrat lahko še porabnega poslal, ni znano.

Tako si je ta široko razgledani, srčno kultivirani simpatizer in pospeševalec slovenske moderne lahko ohranil le nekaj malo pomembnih rokopisov — izjemoma med njimi Župančičeve *Zimske žarke* v varianti, ki jo je bil ta že 8. marca 1898 z nekoliko drugačnimi ločili poslal Murnu

(prim. ŽZD I. 3775); te hrani zdaj po ljubeznivem posredovanju njegove vdove naša Plavšičeva mapa.¹

Kakor je razvidno iz naslednjega pisma Plavšiču in iz druge že objavljene korespondence (gl. kazalo k CP), se je tudi Cankarju posrečilo izterjati Mladosti namenjeno, a neobjavljeno *Julijo*:

Velebenjeni gospod!

Dovolite mi, da se obračam do Vas z nujno prošnjo. — Pred davnim časom sem poslal »Mladosti« noveleto »Julija«. — Zdaj, — tekom meseca maja, — izdá založnik Schwentner moje zbrane novele in zato Vas prosim, izvolite mi vrniti manuskript »Julije«. — Sicer je bil že nagrajen od redakcije »Mladosti«, toda zdaj je list prenehal izhajati. V slučaju, da izide revija znova, obvezujem se, da napišem novelet/e/o istega obsega in iste kvalitete. Uverjen sem, da bote ugodili moji prošnji *nemudoma*, vsaj v teku jednega tedna.

Ali ste čuli zanimivo novico? — Izdal sem pred štirinajstimi dnevi svoje poezije pod naslovom »Erotika«; založil jih je Kleinmayr & Bamberg. No, naš »prevzvišeni vladika«, Ant. Jeglič, je *kupil vso izdajo*; pesmi so se mu zdele pregrešne in pogubne za moralo našega milega naroda. O Stumpfsinn, Stumpfsinn! — — V maju izdam novelete, — to bo zopet škandal!—

Oton Zupančič je istotako objavil svoje poezije v posebni knjigi: »Časa opojnosti«. Prekrasna knjiga! On je ženijalen poet! —

Torej, velebenjeni gospod, izvolite ustreči moji prošnji ter pošljite mi rokopis »Julije« *čim preje*. Čez mesec dnij Vam potem dopošljem izvod svojih zbranih novel. Da je »Mladost« prenehala, to je bila velika škoda. Kanili smo letos izdajati novo revijo, a odložili smo to do januarja 1900. Prej si moramo zagotoviti stalne sotrudnike in — denarja. — Literarno življenje je zdaj v nas jako veselo, kakor vidite.

Z odličnim spoštovanjem
udani Vam

Ivan Cankar
stud. phil.

Dunaj, 10. IV. 99.

Wien, VII. Halbgasse, 27. II. 21.

Sodeč po kasnejšem pismu Zofki Kvedrovi, je bilo Cankarju neprijetno več do črtice *Julija* kot pa do črtice *Ti sam si krio* (CP II. 365), čeprav se mu je zdel tudi slog te druge pozornosti vreden (CP II. 10). Obe pa je sklenil uvrstiti med svoje *Vinjete*, kar je res tudi storil. Pobudo, da naj v posebni knjigi izda té s tolikšnim žolčem zavračane dekadentne »vinjete«, pa mu je dal — Govékar (CP I. 375)!

Takrat (septembra 1898) sta se usmerjala v diametralno nasprotnem pravcu, posledica te pobude pa je *Epilog k Vinjetam*, vsaj koncipiran že v letu 1898 (CP II. 16), ki je Govékarja huje prizadel kakor katerokoli poprejšnje Cankarjevo delo (CP I. 100 s.), saj je to najmočnejši prelom z »novo strujom«, najizrazitejša proklamacija moderne romantike.

To je bil najnačelnejši presek med obema, čeprav nista mogla drug mimo drugega in je bilo prej ali slej težkih prelomov še več.

Če govori Govékar v zvezi z *Epilogom* o »neznosnem in docela patološkem simbolizmu, katerega naj razume sam vrag« (tam, 102), ima v mislih Cankarjevo novo svetovnonazorsko vizijo, ki ga diametralno loči od tedanjega Govékarjevega izrazito vulgarno statičnega materializma. Dotlej tako daleč vsaksebi še nista prišla. Prvi nalom med obema v začetku 1897 so zanetile Cankarjeve stilne spremembe, ki so se stopnjevale z njegovim družbenopolitičnim osveščanjem, niso pa še zadele svetovnonazorskega jedra.

Tako je moglo priti pri njiju vsaj do navideznega soglasja v času skupnega sodelovanja pri Mladosti.

Marsikdo se bo začudil, kako more Cankar leto dni po prvem nalomu z Govékarjem nastopiti v uvodnem pismu uredniku Plavšiču tako soglasno z njim — v solidarnem klubovskem žargonu kolektiva »mi«: »smo vzdihovali«, »živeli smo v kotu«, sklicujoč se v prvi vrsti nanj in na njegov »izborni roman ‚V krvi‘. (Pri tem uporablja celo tipično Govékarjev izraz »izborni«, ki mu je drugače tuj, in to pač ne ironično.) In v zvezi s tem romanom se mu v spominu obuja nekdanja Govékarjeva izjava, kako so mu v Zvonu kakor pavu »populili najlepša peresa«, hkrati z nešteto krat obnavljano željo, kako bi bil mladini v nasprotju z Bežkovim kameleonom potreben neodvisen in zares moderen časopis (Govékar Cankarju 29. IV. 1896, tam, št. 1). Poleg drugih navaja tudi lastno prizadetost, in to ne le zaradi ravnanja v Zvonu, marveč tudi v Slovenskem narodu. Tam ga je strigel in pulil in prekrojeval prav Govékar, ki na primer poroča Vidicu: »Cankar mi je bil napisal nekaj prismojenega, kar sem večinoma pre naredil.« (10. XI. 1897, tam, št. 79.) Toda Cankar je takšne reči velikodušno prezrl, ko se je v Mladosti obetala tako vroče zaželena možnost skupnega sodelovanja mladih, in to v novem modernem glasilu, kjer bo prostora za vse.

Nikjer ni sledu, da bi bil Cankar kakorkoli protestiral, ker je bila v tem časopisu vodilna vloga med Slovenci odkazana prav Govékarju. Ta pa je veskoz nastopal kot vodja skupne moderne struje in njenih

hotenj ter celo v zvezi s pisanjem lastne biografije 1. aprila 1898 naroča Vidicu: »Ne pozabi omeniti našega *realistič. kluba*«, ki mora priti še kdaj v slovstveno zgodovino! —« (Tam, št. 91.) Tako piše mesec dni po izidu Cankarjeve črtice, ki jo je označil za dekadentno sifilitično!

S to črtico pa se je vidno razkrojil ves klub. Vidic, ki se je navduševal nad njo, jo je — očitno na Plavšičevo pobudo (Plavšiču 9. in 16. IV. 1898) — prevedel v nemščino, Župančič, ki je občutil v njej pristnost in novost, je zaslutil spopad s filistrstvom. Njegova kasnejša izjava: »Govékar je literarno mrtev« je več ko značilna. Pomeni križ čez propadlo Mladost, križ čez novostrujarski klub, ki je v njej vezal dve skupini v eno.

V avgustu 1898, ko so padle te besede, je bilo že jasno, da je zmagovito prodrla nova skupina umetniško ustvarjalne četverice: Cankar, Župančič, Kette, Murn. Prodrla pa ni v znamenju pesimistično destruktivne dekadence, marveč povsem svojevrstno konstruktivne tipično slovenske moderne romantike. Dekadenco kot modno in moderno strujo sta Cankar in Župančič premagala v Mladosti in sta po propadu te revije nastopila proti njej. Cankar obračuna z naturalizmom, dekadenco in vsemi drugimi modnimi »izmi« že v satiri *Iz literarnih krogov* (Slovenec 5. VIII. 1898), s svojo lastno dekadenco pa 21. avgusta v pismu Župančiču. (Značilno je v tem pogledu tudi njegovo pismo Regaliju 3. IX. 1898.) Župančič se povzpne nad zemeljsko gmotno in dogmatično trohnobo v brezbrežnost do viharjev, sinov daljnih carstev 1. septembra 1898 v programski pesmi *Moje barke*²⁷ (ŽZD I. 388), teoretično pa se dekadenci odpoje 27. septembra 1899 v pismu Kraigherju (SR XII. 18), in to za vselej, medtem ko Cankar vsaj začasno. Tako se jima je mogel duhovno pridružiti tudi Kette, ki se vse dotlej ni mogel sprijazniti z njuno smerjo in ustvarjalnostjo. Zato se je mogel odločiti za sodelovanje pri Mladosti šele v času, ko té že zdavnaj ni več bilo (Župančiču 18. IV. 1898, KZD II. 116). Ker so vsi trije v Murnovo ustvarjalnost v času izhajanja Mladosti še dvomili, je razumljivo, da se jim njegovo sodelovanje ni zdelo pomembno. Zato je Župančičevo prigovarjanje, naj pošlje pesem *Plapolaj, plapolaj*, ki mu je bila bolj všeč kakor avtorju samemu, v to revijo (Murnu 8. III. 1898, MZD I. 331), pač le slučajna domislica. Ni pa nepomembno, da si je tudi Murn od srede tega leta naprej pri navedenih pridobival vse večje zaupanje in priznanje, in korespondenca četverice priča, kako se je prav v tem času človeško in ustvarjalno spojila v enotno hotenje.

V decembrski številki Ljubljanskega zvona je dal Bežek tej četverici prvič priložnost do skupnega nastopa. Tá pa tudi zdaj nima možnosti, da bi polno uveljavila svoj prodor. Novo kvaliteto lahko uveljavi Kette z osrednjim pesniškim ciklom *Moj Bog* pa tudi Cankar z naravnost programskim obračunom z novo strujo in napovedjo nove romantike v pesmi *Utrujen*, ki ni drugega ko pesniško zgoščen pendant *Epilogu* k *Vinjetam*,²⁸ ne pa Murn in Župančič, ki nove kvalitete le nakazujeta. Saj so njune pesmi starejšega datuma in so že nekaj mesecev čakale vstajenja iz urednikove miznice. Župančičev dekadentski cikel *Zimski žarki*, ki naj bi bil izšel spomladi v Mladosti, je v tej decembrski številki pričakal novo zimo. Tako z naslovom in z življenjskooptimističnim zaključkom simbolično nakazuje lucidnost nove ustvarjalnosti, ki se je s tem letom iz fidesiècloveške zmrzlosti povzpela v osveščenost prihodnjega stoletja.

Starejša skupina sedemdesetletnikov kljub dolgi starosti vidnejših posameznikov modernoromantične lucidnosti ni mogla doseči. Ob propadu Mladosti pa se je tudi njihova skupnost pričela podirati, zlasti zavoljo Vidica, ki se je Govékarju prav tako hitro odmikal, kot se je približeval Cankarju.

S tem sta se zblíževala zlasti ob ustanavljanju nove samoslovenske revije, ki naj bi ji bil Vidic sourednik, Cankar pa osrednji pripovednik. Ellerja bi pritegnili, Govékar pa bi bil izločen. »Spoznavati sem začel, da Govékar ni zastopal pravega realizma«, izjavlja 24. III. 1899 Vidic Ellerju (tam, št. 54). Zavoljo pomanjkanja denarja in pripovednega gradiva pa je načrt propadel.²⁹

Previdní literarni zgodovinar Vidic pač ni vseboval Govékarjeve plodovite vsestranskosti ne prožne komunikativnosti, pač pa je zaslutil, kje ugaša staro, kje se poraja novo. Čeprav še ni utegnil pretehtati izrednega pomena leta 1898, ki ga danes lahko z vso upravičenostjo postavljamo kot sedemdesetletni mejnik prve moderne povezave jugoslovanskih pa tudi evropskih književnikov v Mladosti, kot zaključek nove struje in njenega leposlovnega kluba, hkrati pa kot začetek prodora moderne romantike — s starim, preohlavnim nazivom — »moderne«.

Opombe

¹ Po ustnih izjavah 16. I. 1964 Boršnikovi je bil tedanji bančni direktor v pokoju Dušan Plavšič (r. 1875 — rojstna letnica 1869 v NE SHS III. 489 in v Leksikonu *Minerva* 1936, 1079 je napačna, u. 1965), doma iz Osijeka, kot sin osiješkega tajnika trgovske komore toliko dobro situiran, da je tudi Mladost denarno podpiral. Imel pa je tudi dovolj široko obzorje, da je lahko dal spodbudo za tak časopis. Že kot srednješolec je pričel s kulturno publicistiko, kasneje pa je pod psevdonimom Nikolajev objavljal tudi pesmi in črtice. Na Dunaj je prišel 1894, leto dni za Govékarjem, ki ga je kasneje tudi osebno spoznal. Bil je član hrvaškega visokošolskega društva Zvonimir, kjer je dve leti nato vpisan kot »stud. ing.«. Kot osrednja uredniška osebnost je v Mladosti vodil kulturno rubriko (listek) in pisal vanjo gledališka poročila. Bil je v osebnih stikih z raznimi kulturnimi osebnostmi evropskega formata. Seznam njihovih dopisov uredništvu Mladosti (last NSBZ) hrani danes med slovenskimi dopisi poleg nekaterega drugega gradiva, ki zadeva to revijo zlasti v zvezi s Slovenci, rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani pod inv. št. 19/66. To ostalino (Plavšičeva mapa) je v glavnem izsledila dr. M. Boršnikova v Zagrebu in jo v soglasju s Plavšičevo vdovo g. Štefanijo Plavšičevo ob pomoči dr. B. Berčiča posredovala naši knjižnici. — Poleg Plavšičeve mape uporablja ta razprava zlasti medsebojno korespondenco članov dunajskega kluba, v prvi vrsti tisto, ki javnosti doslej še ni bila znana.

² Gvido Jeny (1876—1954) je bil po Plavšičevih izjavah (gl. zgoraj) sin revne družine, in čeprav je bil najboljši maturant osiješke realke, ni mogel na slikarsko akademijo, kamor ga je vlekle umetniška nadarjenost. V Zvonimiru je isto leto 1896 kakor Plavšič vpisan kot stud. ing. Kot njegov »alter ego« se je navdušeno oklenil Mladosti, katere idejni sprožilec je bil on. Posredoval je zlasti stike s Hrvati in korespondenco s tujimi avtorji, skrbel za ilustracije in esejistično sodeloval pri reviji. — V Plavšičevi mapi je ohranjena v duplikatu Jenyjeva izjava iz l. 1945: *Nešto o časopisu i pokretu Mladosti iz god. 1897/98*, ki dopolnjuje in popravlja podatke Slavka Ježića o Mladosti v knjigi *Hrvatska književnost od početka do danas, 1944, 320*. — Morda se kje hrani tudi še korespondenca med Cankarjem in Jenyjem, kakor bi se dalo sklepati iz naslednje izjave pokojnega dr. B. Magaraševića: »O Cankarevoj vezi i prepisci s Guidom Jenyjem i Dušanom Plavšičem bitće drugom zgodom govora, jer će ta prepiska razsvijetliti po koji interesantan detalj naše književne prošlosti. (Narodni list 26. VI. 1955.) Kljub vsemu prizadevanju dr. Boršnikove ob prijazni pomoči dr. F. Petreta in dr. J. Pogačnika pa temu gradivu še ni bilo mogoče priti na sled. Jenyjeva družina ga ne hrani (Petrè Boršnikovi 21. XII. 1967; Ljerka Krstof Boršnikovi 28. XII. 1967), Magaraševićeva vdova pa ga tudi ne more najti (A. Magarašević Boršnikovi 18. XI. 1968). (Korespondenco o tem hrani še Boršnikova, medtem ko je korespondenco z Dušanom Plavšičem in njegovo vdovo Štefanijo odstopila Plavšičevi mapi v NUK.)

³ Vladoje Schmidt-Jugović (1876—1939) se je pridružil časopisu le z denarnim jamstvom. Ker pa se je njegovo denarno magnatstvo izkazalo za laž in

goljufijo in je hkrati še spletkaril, je bil v začetku februarja 1898 prisiljen od revije odstopiti. (Po *Zapisniku* obravnave te afere ob prisotnosti urednikov in nekaterih drugih prič 13. II. 1898 ter po izjavi dunajske policijske direkcije z dne 26. II. 1898, ki jemlje ta odstop z dne 6. t. m. na znanje; oboje hrani NUK v Plavšičevi mapi.)

⁴ Več govori o »novi struji« I. Prijatelj, Janko Kersnik ... III. 1914, M. Boršnikove monografija o Aškercu (1959), podrobneje pa opisuje boj za novo strujo in zoper njo A. Slodnjak v IV. knjigi *Zgodovine slovenskega slovstva* (Matičina izdaja 1965.)

⁵ Pismo je pomotoma datirano z letnico 1898, čeprav je iz leta 1897.

⁶ Zagreb 13. XI. 1897. / Blagorodni gospodine! / Vaš cijenjeni dopis u veliko me obradovao, što sam iz njega razbrao, da [se] mladi naraštaj ne kani prekinuti svaku svezu sa starijim književnicima. Da ste se i mene sjetili, upravo me iznenadilo. Rado bi se odazvao časnom pozivu, da imam kad; ali imam toliko zvaničnog posla, da sam se morao okaniti svakoga literarnoga rada te se privremeno odreći i sudjelovanja kod »ljubl. Zvona« komu sam 16 godina bio stalnim suradnikom. Osim toga sam već u onoj dobi, gde čovjek ne može više da radi za dvojicu t. j. da uz zvanični svoj posao bude još i literat. Još imam raznih osnova, ali sve moraju ležati i čekati dobu moje — penzije, ako tada budem imao još dosta fizične i duševne snage. / Što se Vašeg preduzeća tiče, sasvim bi pristao uz Vas, samo se bojim, da imamo premalo duševnog, pa i materijalnog kapitala, za tolike i tolike podhvate. Čovjek, kao primjerice ja, koji dušom i tjelom živim tako rekuć za dva bratinska naroda i koji se uz to neprekidno zanimam za svjetsku književnost i umjetnost, ne mogu ni da čitam svu našu povremenu književnost, a kamo li, da se na sve predbrajam. Gde su ona vremena, kad sam kao đak bio predbrojen na sve zabavne i poučne časopise hrvatske i slovenske! Hvala Bogu, da smo se iz tadanjega siromaštva podigli! / Sasvim bi lijepo i korisno bilo, da bi u »Mladosti« bilo stalnih izvještaja i o pojavima u slovenskoj književnosti i umjetnosti. Mislim, da bi u samom Beču mogli među sveučilišnom mladeži naći naobražena i kritična izvjestitelja. Čujem, da ima tamo vrlih mladića. / Želeći novemu Vašemu pothvatu uza sve poteškoće i uza sav moj skepticizam najbolji uspjeh ostajem sa svim poštovanjem / J. Stare / Zagreb 15/11 897. (NSBZ nesignirano.)

⁷ Klubovci (Gæstl, Cankar, Jančar, Vidic) [17. XII. 1896] Ellerju (NUK ms 701, št. 2); Vidic 21. XII. 1896 Ellerju (tam, št. 30); Gæstl [po 1. I. 1897] Govekarju (NUK ms 1011, IV. št. 11) idr.

⁸ / Tisk: / Uredništvo »Slovenke« / Veleštovani gospod! / Srčen pozdrav vrlim sotrudnikom osobito Hrvatom zbranim okoli »Mladosti«, a smotri tej obilo, obilo uspeha! / Verujte mi, da sem s posebno radostjo pozdravila Vaše podjetje ter baš s tako radostjo in veseljem obečam, da bodem pomagala, kolikor bodo dopuščale moje slabe moči. Samo sedaj do novega leta me morate oprostiti, ker sem preobložena z delom. »Slovenka« se bliža obletnici, Zvonov urednik pričakuje od mene povesti, katero sem mu obečala, vrh tega šola in pa obilo novih najmodernejših knjig, katere moram prečitati, hoté poznati

vse nove pojave v najimunitnejših modernih slovstvih. Po novem letu se pa rada odzovem Vašemu prijaznemu vabilu ter stopim tako v kolo Vaših č. sodelavcev. / Zahvaljuje se na zaupanju, ostajam z rodoljubnimi pozdravi vdana / Marica Nadlišek / Sv. Ivan — Trst, 16. XI. 97.

⁹ Márica, *Akademija »nesmrtnikov«*, 5 strani kvart formata, NUK, Plavšičeva mapa. Pošiljko ene same notice spremlja pismo: Slavno uredništvo; / Čestitam na prvem zvezku! / Pošiljam tu-le dve malenkosti, ako ju hočete vzprejeti. Ko vtegnem, napišem Vam kaj svojega ali sedaj imam dela čez glavo. Burget-ov govor in portrait o Alks. Dumas-u bilo bi zanimivo prevesti, ali vstrašila sem se, ker je predolgo in časa pa nimam. Morda pozneje. Le pogumno naprej! / Márica / Sv. Ivan-Trst, 24. I. 98.

¹⁰ Velenje / 20. XI. 97 / Blagorodni gospod! / Pismo, s katerim me vabite na sodelništvo pri novem časopisu hrvatskem »Mladost«, sem prejel. / Hvala za častno povabilo! / Pa jaz pišem seveda samo v našem slovenskem narečju. Pišem malo in počasi. Imam čez glavo službenega dela. / Ako bo mogoče, utegnem tekom prihodnjega leta i Vašem listu kdaj kaj poslati. / V prvi vrsti pa sem sodelavnik »Ljubljanskega Zvona«. / Ostajam z odličnim spoštovanjem. / Vaš udani
A. Aškerc

¹¹ Marja Boršnik, Uvod k Izbranemu delu Vide Jerajeve, 1955, 13. — Kakor je razvidno iz naslednjega nedatiranega pisma, je Vida s svojimi pesmicami v Mladost poskušala, a ni mogla prodreti: Slavno uredništvo »Mladosti«! / Ne baš iz samoljubja poetov, temveč, da se odzovem »Pozivu« in izrazim svoje navdušenje glede smotra vrle »Mladosti« — se oglašam i jaz. — / Ako priloženo malce ni pripravno za Vaš list, blagovolite mi to sporočiti, da je vpošljem skromni naši »Slovenki«. / Sè spoštljivim slovenskim pozdravom se / klanjam: / (Vida) / Franica Vovkova.

^{11a} Prav: Lani v začetku leta.

¹² Župančič Cankarju 5. / prav: 4. / I. 1898: »Hvala bogu, da smo dobili list, v katerem se bomo lahko oglašali prosto in krepko, neomejeni od raznih ozirov.« (Dušan Pirjevec, Oton Župančič in Ivan Cankar, SR XII. 8.) — Eller Vidicu: 28. XI. 1897: »Povabilo 'Mladosti' sem že prejel. Program je čisto po moji volji. To bo vendar enkrat podjetje, pri katerem bodo odločevali pravi, svobodni umetniški principi, ne pa morala, vera, ali pa celo — profesura. Jaz pošljem vsekakor nekaj pesniških prispevkov; samo, če bodo — sprejeti. Bojim se nekoliko. Poleg ljudi, kakor so Brandes, Maeterlinck, d'Annunzio i. t. d. se zdim samemu sebi nekako pritlikavo majhen. / 'Zvonovo' uredništvo sem prosil, naj mi decidirano in lojalno izjavi, ali imá še kaj mojega v svojih predalih in če kaj imá, ali je misli kedaj priobčiti. Radoveden sem, kaj Bežek poreče. Ne morem si namreč misliti, da bi bile izmed 14 poslanih pesmij godne za 'Zvon' samo one 4, ki so se mi vrnile po Tebi za 'pod pilo', vse druge pa, da bi bile šle v koš. Čemu bi jih bil pa potem Aškerc hvalil. Saj bi ne imél povoda. / Ako mi Bežek odreče, pošljem vse skupaj 'Mladosti'«. (NUK ms 812,

št. 5/25.) — Kakor je razvidno iz naslednjega pisma, je pesmi poslal šele po treh tednih:

Castiti gospod urednik! / Priložene stvari Vam pošiljam s ponudbo, da jih vzamete v svoj cenjeni list, ako ugajajo. / Zajedno Vas prosim, da me, če možno, *obvestite* o uspehu, oziroma neuspehu moje pošiljatve. / Z odličnim spoštovanjem! / Fran Eller, pravnik / na Zilji pri Beljaku. (Maria Gail bei Villach) / 19. XII. 97. (NUK ms 590.)

¹³ Fotografijo objavlja DS 1926 med str. 160—161 in Slodnjak v navedeni Zgodovini slovenskega slovstva IV. 58.

¹⁴ Prim. separat Rada (JAZU) 541: Nevenka Košutić-Brozović, Časopis hrvatske moderne »Mladost« i strane književnosti, Zagreb 1965, 233 s. — Prim. tudi Dušana Pirjevca Ivan Cankar in evropska literatura, 1964, 85.

¹⁵ Prim. številna težko čitljiva Dežmanova pisma Plavšiću v njegovi rokopisni ostalini v Zagrebu (NSBZ). Gl. tudi Košutić-Brozovićeva, 232.

¹⁶ Prim. reprodukcijo secesionističnega ovoja te prve številke v Slodnjakovi Matičini Zgodovini IV, 132.

¹⁷ Velecenjeni gospod urednik! / S tem Vam pošiljam ciklus modernih, večinoma satiričnih pesnij. Pesni sem poslal že »Zvonu«, Aškercu so jako ugajale, a urednik g. prof. Bežek se jih ni upal objaviti, češ, ker so preradikalne in premoderno realistične. Žal, da si ne upajo naši uredniki vsega priobčiti in imajo vedno »obzire in pomisleke«, posebno g. Bežek, ker se boji še lanske polemike, katero so povzročile moje pesni. Pesnim pač ni treba komentara, vse so dovolj jasne. O priliki Vam pošljem drugi ciklus naslovom: »Titan«. Zdaj ga nisem imel časa prepisati. / Z odličnim spoštovanjem / Fr. Derganc, / stud. med. / (Kazimir pl. Radič.) / Dunaj, 6. 1. 1898. / P. S. / Eventualen dopis prosim na univerzitetu. — // — Priložen je ciklus *Resnica in sen.* (Ela.) z numeracijo pesmi: 1., 2., 3., 6. — četrta in peta sta izločeni, morda izbrani za objavo. Ostale hrani Plavšićeva mapa.

¹⁸ Prim. Ellerjevo nedatirano dopisnico (p. p. Villach 7. VIII. 98 — Wien 8. 8. 98): Slavno uredništvo in upravništvo »Mladosti« / Wien. / [I. Wollzeile 20.] / VIII. Lednag [?] 26 / Slavno uredništvo in upravništvo! Odgovarjaje na Vaše cenjeno pismo od 28. V. 1898 Vam naznanjam, da se glede mojih, v 5. broju Vašega lista natisnjenih 2 pesmic zadovoljujem z *običajnim* honorarjem, kakor ga izplačujete i drugim sotrudnikom. Zajedno Vam javljam, da [od 6. številke] se mi od 6. številke naprej »Mladost« ne dopošilja več, akoravno sem, kakor lahko z vzvratnico dokažem, naročnino plačal za *polovico* leta. Prosim torej, da se [tem] temu čim preje opomore. / Z odličnim spoštovanjem! / Fran Eller, / Maria Gail pri Beljaku.

¹⁹ Dne 20. jan. 1898 pošilja Josip Regali iz Ljubljane uredniku šest pesmi, s prošnjo, naj jih objavi pod psevdonomom Jaro Dem, če mu bodo ugajale. Dne 15. februarja (januar v datumu je napaka) ga prosi za odgovor in za popravek v zadnjem verzu pesmi Poljub:« (namreč: »Groza obdala me je v objemu kurtizane«) naj se črtae. Po novi urgenci na nedatirani dopisnici (P. p. Laibach 2. 3. 98) mu Plavšić 5. marca pozitivno odgovarja, nakar želi avtor

18. marca zvedeti naslove pesmi, ki jih namerava objaviti. Zavaljo ukinjene revije do objave ni prišlo.

²⁰ Slavno Uredništvo! / Priloženo Vam šaljem tri sitnice, da ih izvolite pregledati i eventualno upotrijebiti za »Mladost«. Ako Vam prostor dopušta, poslao bi Vam takodjer kakovu crticu u prozi na slovenskom jeziku. / Uredništvo »Rdečega Prapora« primilo je prvih pet brojeva »Mladosti«. Da li je bila kakova pobuna u ekspediciji? / Sa kolegijalnim pozdravom / Etbin Kristan / Trst, / Via Benvenuto br. 1. / (ili uredništvo »Rdečega Prapora«). // — Od troje priloženih pesmi (*Moja tolažba, Južna noć, Prodani raj*) je avtor zadnji, deloma v varianti (*Prodal bi raj*), natisnil v II. in IV. zvezku svoje zbirke *Zarki in snežinke*.

²¹ »Ali veš, da smo zopet izgubili Klubovca — dr. Jančarja. To je žalostno!« (Vidic Ellerju 24. VI. 1898, tam, št. 49). — Prim. Slovenski list 25. VI. 1898 in SBL I. 375.

²² »Včeraj je umrl Majaron. Vlila se mu je kri in bil je takoj mrtev. Revež!« (Govékar Ellerju 1. V., tam, št. 25.). — »Tako smo torej izgubili prvega klubovca. Zal mi je za fanta!« (Vidic Ellerju 3. V. 1898, tam, št. 47.) — Prim. LZ 1898,371 in SBL II. 20.

^{22a} Citirana v prepisu Jožeta Munde. Original hrani Slavko Smerdel, ravnatelj osnovne šole v Krškem.

²³ Ivan Prijatelj Boršnikovi ustno 4. VIII. 1934 in 16. III. 1935.

²⁴ Košutić-Brozovičeva, I. c., 245

²⁵ Plavšić Boršnikovi 16. I. 1964 ustno.

²⁶ Košutić-Brozovičeva, I. c., 235. Slovenska ostalina v NUK hrani med malo pomembnim literarnim gradivom še tri oblikovno nekoliko spretnejše pesmi Žige Lajakova (Laykaufa) Mozirskega.

²⁷ Prim. Marja Boršnik, O slovenski »moderni«, SR 1968, 269 idr.

²⁸ Prim. tudi Pirjevec, Ivan Cankar in evropska literatura, 1964, 354 s; Anton Slodnjak, Slovensko slovstvo, 1968, 276 s.

²⁹ Pirjevec, Murnovo ZD II. 391 s.

РЕЗЮМЕ

Осенью 1896 г. Фран Говекар, руководитель радикального реалистического движения называемого «нового течения», т. е. словенского варианта натурализма, организовал в Вене свой клуб литератов, при помощи которого он пытался достигнуть победы своих начал. Редактор «Люблянского звона» Виктор Бежек сперва сочувствовал этому движению и дал ему возможность проникнуть в этот центральный литературный и научный журнал. В то же время он членам клуба обещал полную поддержку. Однако он уже в следующем году отказал им в помощи, а некоторых, в особенности Ивана Цанкара, больше и не публиковал. Поэтому некоторые видные представители клуба примкнули к со-

временному югославянскому журналу «Младост», начавшему выходить в Вене 1898 г. с целью привлечь к сотрудничеству кроме югославянских еще и всех видных европейских литераторов от реализма до самых новых течений.

В клубе Говекара уже больше года росли разногласия между натурализмом и декаденством. Хотя натуралистический Говекар и в Журнале «Младост» играл руководящую роль, но тем не менее тут уже по своему качеству победило декаденство Цанкара и Жупанчича. Когда при недостатке денежных средств реакционным силам удалось весной с шестым номером журнал задуть, заодно с журналом распал и клуб «нового течения». Таким образом значительность дентства как стил, разлагающих классический реализм. В то же время среди движения Говекара прекратилась, а прекратился и смысл натурализма и дека-1898 г. выступила четверка Цанкар, Жупанчич, Кетте и Мурн со своеобразной новой, типично словенской и полной силы поэзией и тем самым выдвинули новую эпоху — современный романтизм.